

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Η συμβολή των υπαίθριων χώρων παιχνιδιού στην ανάπτυξη του
παιδιού και οι κίνδυνοι τους»**

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ

ΔΑΜΑΣΙΩΤΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ

Α' ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ: ΜΠΟΤΣΟΓΛΟΥ ΚΑΦΕΝΙΑ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΡΙΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΣΤΟ ΠΤΕΑ

Β' ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ: ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ

ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΣΤΟ ΠΤΠΕ

ΒΟΛΟΣ, (2014 - 2015)

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 15022/1
Ημερ. Εισ.: 21-12-2016
Δωρεά: Συγγραφέας
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ - ΠΕΑ
2015
ΔΑΜ

Περιεχόμενα

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	1
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	2
1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	3
2 ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	5
3 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	6
4 ΟΡΙΣΜΟΙ – ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	7
4.1 Παιχνίδι.....	7
4.2 Υπαίθριοι χώροι.....	9
4.3 Υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού	11
5 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΥΠΑΙΘΡΙΩΝ ΧΩΡΩΝ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ	13
6 ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΣΤΟΥΣ ΥΠΑΙΘΡΙΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ	17
6.1 Ορισμός του κινδύνου	17
6.2 Ωφέλιμοι και μη ωφέλιμοι κίνδυνοι	17
6.3 Παιδί και ανάληψη κινδύνου – ωφέλειες για τα παιδιά	17
6.4 Οι κίνδυνοι στους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού.....	19
6.5 Τραυματισμοί παιδιών σε υπαίθριους χώρους παιχνιδιού.....	22
6.6 Παράγοντες που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για την ασφάλεια στους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού	26
7 Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΥΠΑΙΘΡΙΩΝ ΧΩΡΩΝ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ	29
7.1 Γενικά.....	29
7.2 Στη σωματική ανάπτυξη του παιδιού	30
7.3 Στη γνωστική ανάπτυξη του παιδιού	32
7.4 Στην κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού	33
7.5 Στην ψυχική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού	34
7.6 Στην ενήλικη ζωή του παιδιού	35
8 ΣΥΖΗΤΗΣΗ	36
9 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	41
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	43
Ξενόγλωσση.....	43
Ελληνική και Ελληνόγλωσση	58

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Έχοντας ολοκληρώσει την παρούσα διπλωματική εργασία θα ήθελα να ευχαριστήσω απ' τα βάθη της καρδιάς μου όλους όσους με στήριξαν σ' αυτή μου την προσπάθεια.

Ευχαριστώ θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου κ. Μπότσογλου Καφένια, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια του Τμήματος Ειδικής Αγωγής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, για την πολύτιμη βοήθειά της, τις ουσιώδεις συμβουλές και τη συνεχή καθοδήγησή της καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης αυτής της διπλωματικής εργασίας.

Θα ήθελα επίσης να πω ένα θερμό ευχαριστώ στη αδερφή μου Χαρίκλεια Δαμασιώτη και στους γονείς μου Εμμανουήλ και Ευμορφία Δαμασιώτη για την αμέριστη υποστήριξή τους και την απέραντη αγάπη τους που αποτέλεσε αρωγό σε όλους τους στόχους και τα όνειρά μου.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ στο σύζυγό μου Νάρη Δημήτρη για την ηθική υποστήριξη, την απέραντη υπομονή και την αδιάκοπη συμπαράσταση και ενθάρρυνση που μου παρείχε όλο αυτό τον καιρό.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους συνέβαλαν με οποιονδήποτε τρόπο στην επιτυχή εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής μου εργασίας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα μελέτη πραγματοποιήθηκε με σκοπό να εντοπιστεί η συμβολή των υπαίθριων χώρων παιχνιδιού τόσο στη σωματική όσο και στη γνωστική, κοινωνική, ψυχική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού, καθώς και στην εξέλιξη του ως ενήλικας. Παράλληλα, μελετήθηκαν οι προδιαγραφές και ο σχεδιασμός των υπαίθριων χώρων παιχνιδιού καθώς και οι κίνδυνοι που εντοπίζονται εκεί.

Για τη συγκέντρωση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της βιβλιογραφικής ανασκόπησης και έγινε αναζήτηση των δημοσιευμένων ερευνών τόσο μέσω βιβλιοθηκών όσο και με σχετική αναζήτηση στο διαδίκτυο. Τα δεδομένα συγκεντρώθηκαν και οργανώθηκαν σε θεματικές ενότητες ώστε να μελετηθούν και να βγουν τα αντίστοιχα συμπεράσματα και να γίνουν κάποιες προτάσεις για μελλοντικές έρευνες.

Τα κυριότερα ευρήματα της μελέτης δείχνουν ότι οι υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού συμβάλλουν σημαντικά στη σωματική, διανοητική, συναισθηματική και ψυχική ανάπτυξη του παιδιού καθώς και στην κοινωνικοποίησή του. Προάγουν τη φυσική άσκηση, την κριτική σκέψη, τη δημιουργικότητα και τη φαντασία, τη γνωστική ανάπτυξη, τη συναισθηματική και ψυχική ανάπτυξη και πρωτοβουλία, την επικοινωνία με τα άλλα παιδιά και την κοινωνική επιβεβαίωση και συνεργασία, την αυτονομία, την αίσθηση ευθύνης καθώς και την ικανότητα επίλυσης προβλημάτων. Τέλος, η επαφή τους με το φυσικό κόσμο τονώνει τις περιβαλλοντικές τους ανησυχίες και ενισχύει την περιβαλλοντική τους συνείδηση.

Λέξεις κλειδιά: παιχνίδι, υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού, παιχνιδοκατασκευές, σωματική ανάπτυξη, γνωστική ανάπτυξη, κοινωνική ανάπτυξη, συναισθηματική ανάπτυξη, ψυχική ανάπτυξη

1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το παιχνίδι αποτελεί έκφραση, αλλά και προϋπόθεση για την ανάπτυξη του παιδιού, ενώ, παράλληλα, έχει όλες τις δυνατότητες ενός εργαλείου μάθησης, χάρη στις οποίες αναδεικνύεται σε φυσικό παιδαγωγικό μέσο. Στο πλαίσιο αυτής της πολυδιάστατης ποιότητας του παιχνιδιού, αναπτύσσεται μια σχέση αλληλεξάρτησης ανάμεσα στις διαδικασίες ανάπτυξης του παιδιού και μάθησης, αφενός, και το περιβάλλον, κοινωνικό, πολιτιστικό και υλικό, αφετέρου. Ο χώρος μέσα στον οποίο το παιδί εκφράζεται, αλληλεπιδρά και μαθαίνει κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού αποτελεί ένα σημαντικό πεδίο δραστηριοτήτων ενώ η σχέση του μ' αυτόν αναδεικνύεται σε ένα σημείο αναφοράς γύρω από το οποίο αρθρώνονται το παιχνίδι και οι διαδικασίες με τις οποίες συνδέεται (Μπότσογλου, 2010).

Όταν αναφερόμαστε στους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού εννοούμε είτε τους δημόσιους υπαίθριους χώρους που είναι ειδικά σχεδιασμένοι και οργανωμένοι ώστε να εξυπηρετούν τις ανάγκες του παιδιού για παιχνίδι και αναψυχή, είτε τους ανοιχτούς κι ελεύθερους χώρους όπου το παιδί μπορεί να δράσει ατομικά ή ομαδικά. Οι υπαίθριοι αυτοί χώροι παιχνιδιού αποτελούν ένα περιβάλλον στο οποίο το παιδί εξελίσσεται, βιώνει το χώρο γύρω του και αλληλεπιδρά μ' αυτόν, αναπτύσσοντας ταυτόχρονα τη φαντασία του και τη δημιουργικότητά του.

Οι υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού μπορούν να αποτελέσουν ένα πλούσιο περιβάλλον μάθησης προσφέροντας στα παιδιά πρωτογενείς εμπειρίες μέσα από διάφορες δραστηριότητες παιχνιδιού (Μπότσογλου, 2010). Παρέχουν στα παιδιά ευκαιρίες να εξερευνήσουν νέες ιδέες, να δοκιμάσουν τις δεξιότητές τους, να εξερευνήσουν το περιβάλλον τους ανάλογα με τα επίπεδα ανάπτυξής τους και τα ενδιαφέροντά τους και να επιδιώξουν προκλήσεις που δεν μπορούν να πραγματοποιηθούν σε άλλα περιβάλλοντα (Hendy, 2000). Οι Isenberg & Quisenberry (2002) υποστηρίζουν ότι πρέπει να παρέχουμε τα κατάλληλα, οργανωμένα υπαίθρια περιβάλλοντα παιχνιδιού επειδή το υπαίθριο παιχνίδι παρέχει πολλά οφέλη για τα παιδιά.

Η παρούσα βιβλιογραφική ανασκόπηση εξετάζει την υπάρχουσα έρευνα σχετικά με τους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού και το παιδί και αναδεικνύει τη συμβολή αυτών των χώρων στη σωματική, γνωστική, κοινωνική, συναισθηματική και ψυχική ανάπτυξη του παιδιού έτσι όπως την έχουν καταγράψει και παρουσιάσει οι ερευνητές, μελετώντας παράλληλα και τις προδιαγραφές και το σχεδιασμό των υπαίθριων χώρων

παιχνιδιού καθώς και τους κινδύνους που μπορεί να υπάρχουν σ' αυτούς τους χώρους.

Αρχικά αναλύονται οι έννοιες σχετικά με το παιχνίδι, τους υπαίθριους χώρους και τους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού. Στη συνέχεια αναφέρονται τα χαρακτηριστικά των υπαίθριων χώρων παιχνιδιού και παρουσιάζονται οι κίνδυνοι που μπορεί να αντιμετωπίσουν τα παιδιά σ' αυτούς. Κατόπιν παρουσιάζονται σε ξεχωριστές ενότητες οι έρευνες που σχετίζονται με τη συμβολή των υπαίθριων χώρων παιχνιδιού στην ανάπτυξη του παιδιού, δηλαδή στη σωματική, γνωστική, κοινωνική, ψυχική και συναισθηματική ανάπτυξή του, καθώς και το πώς οι χώροι αυτοί μπορούν να επηρεάσουν την ενήλικη ζωή του. Ακολουθεί η συζήτηση στην οποία γίνεται μια σύνθεση και ανάλυση της βιβλιογραφίας που εντοπίστηκε κατά τη διάρκεια της εκπόνησης της εργασίας και στη συνέχεια παρουσιάζονται τα συμπεράσματα που απορρέουν απ' τη μελέτη καθώς και κάποιες προτάσεις για μελλοντική έρευνα.

2 ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Βασικός σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να μελετηθεί και να διερευνηθεί, μέσω της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, η συμβολή των υπαίθριων χώρων παιχνιδιού στη σωματική, γνωστική, κοινωνική, συναισθηματική και ψυχική ανάπτυξη του παιδιού, λαμβάνοντας παράλληλα υπόψη τα χαρακτηριστικά και το σχεδιασμό τους αλλά και τους κινδύνους που μπορεί να κρύβουν. Γίνεται επιπλέον προσπάθεια να αναδειχθεί το αν και πως ο χρόνος που τα παιδιά περνούν σ' αυτούς τους χώρους μπορεί να επηρεάσει την εξέλιξη και συμπεριφορά τους ως ενήλικες. Ένας επιπλέον σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να εντοπισθούν τα κενά που ενδεχομένως να υπάρχουν στις έρευνες που έχουν γίνει ως τώρα ώστε να παρουσιαστούν προτάσεις για μελλοντική έρευνα.

3 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Για τη συγκέντρωση των δεδομένων της παρούσας έρευνας χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της βιβλιογραφικής ανασκόπησης ώστε να παρουσιαστούν με δομημένο τρόπο τα πορίσματα της μελέτης. Για την εύστοχη πραγματοποίηση της μεθοδολογίας της έρευνας έγινε αναζήτηση των δημοσιευμένων εργασιών σχετικά με το θέμα της έρευνας τόσο μέσω βιβλιοθηκών, και κυρίως μέσω της βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, όσο και με σχετική αναζήτηση κατάλληλων επιστημονικών άρθρων, μελετών και ερευνών στο διαδίκτυο, ενώ δόθηκε ιδιαίτερη σημασία στη βιβλιογραφία των τελευταίων ετών.

Τα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν οργανώθηκαν σε θεματικές ενότητες, μελετήθηκαν, αναλύθηκαν, σχολιάστηκαν και αξιολογήθηκαν ώστε να βγουν τα επιδιωκόμενα συμπεράσματα ενώ παράλληλα έγινε προσπάθεια ώστε στη συζήτηση και στη διεξαγωγή συμπερασμάτων να γίνει μια σύνθεση της βιβλιογραφικής ανασκόπησης ώστε να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα που αφορούν τη συμβολή των υπαίθριων χώρων παιχνιδιού στην ανάπτυξη του παιδιού, καθώς επίσης να επισημανθούν τα πεδία αμφισβήτησης, να εντοπισθούν τα ερευνητικά κενά, να αναγνωρισθούν τα σημεία που χρίζουν μελλοντικής έρευνας και να παρουσιαστούν κάποιες προτάσεις.

4 ΟΡΙΣΜΟΙ - ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

4.1 Παιχνίδι

Σύμφωνα με τον Sutton-Smith (1997), παρόλο που όλοι ξέρουμε τι είναι παιχνίδι, όταν καλούμαστε να το προσδιορίσουμε θεωρητικά, συχνά βρισκόμαστε σε αμηχανία. Το παιχνίδι επιλέγεται αυθόρμητα, κατευθύνεται από τον παίκτη, κινείται μέσα από το ένστικτο και εμπλέκει το παιδί ενεργά (Best Play, 2001) ενώ παράλληλα είναι ένα ουσιαστικό και αναπόσπαστο κομμάτι της υγιούς ανάπτυξης του (Isenberg & Quisenberry, 2002). Μπορεί να είναι σοβαρό ή αστείο και μέσα απ' αυτό τα παιδιά εξερευνούν τον κοινωνικό, τον υλικό και το φανταστικό κόσμο και η σχέση τους μ' αυτόν διαμορφώνεται μέσα από μια σειρά απαντήσεων στις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν. «Το παιχνίδι παίρνει πολλές μορφές αλλά στην καρδιά του παιχνιδιού βρίσκεται η ευχαρίστηση, που αποτελεί σημαντικό παράγοντα μάθησης» (Perry, 2001, 24), ενώ χαρακτηρίζεται από μια πολυμορφία που συναρτάται με τον τρόπο οργάνωσης, το περιεχόμενό του και το σκοπό του (Δαράκη, 1979).

Σύμφωνα με τον ορισμό της Διεθνούς Οργάνωσης για το Παιχνίδι (IPA, 2002), το παιχνίδι αποτελεί έκφραση και επικοινωνία συνδυάζοντας παράλληλα τη σκέψη και τη δράση, προσφέρει ικανοποίηση, είναι ενστικτώδες, αυθόρμητο και εθελοντικό και βοηθάει τα παιδιά να αναπτυχθούν σωματικά, γνωστικά, συναισθηματικά και κοινωνικά. Θεωρείται μια από τις βασικότερες δραστηριότητες του παιδιού και είναι προϋπόθεση αλλά και δυναμικός παράγοντας για τη διαδικασία ανάπτυξής του. Η καθημερινή του παρουσία είναι τόσο γενικευμένη, ώστε να μελετάται πια ως μορφή οργάνωσης της ίδιας της ζωής του παιδιού (Τσιαντζή, 1996).

Επιπλέον, το παιχνίδι είναι ένα μέσο για να μάθει κάποιος να ζει κι όχι ένας τρόπος για να περνάει την ώρα του και παρόλο που είναι συνδεδεμένο με την παιδική ηλικία, τα σημαντικά οφέλη του είναι χρήσιμα καθ' όλη τη διάρκεια τη ζωή μας. Η Baptiste (1995) αναφέρει ότι το παιχνίδι δεν έχει όριο ηλικίας, οι δραστηριότητες παιχνιδιού προσφέρουν εκτόνωση, μειώνουν το στρες και αυξάνουν την αυτοπεποίθηση και ότι «Το παιχνίδι είναι ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι όλων των ηλικιών και πολιτισμών ανακαλύπτουν, δημιουργούν και επικοινωνούν». Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι στο Βερολίνο, δημιουργήθηκε ο πρώτος υπαίθριος χώρος παιχνιδιού για άτομα τρίτης ηλικίας με σκοπό να μπορούν να παίζουν, να διασκεδάζουν και να αθλούνται (Boyes, 2007 Όπως αναφέρεται στο Μπότσογλου 2010 στη σελ. 22). Ο Huizinga (1980, 34-35) αναφέρει πως το παιχνίδι «Είναι μια ελεύθερη πράξη,

βιωμένη ως φανταστική, που βρίσκεται έξω από τα συνηθισμένα. Παρ' όλα αυτά, είναι ικανή να απορροφήσει τελείως αυτόν που παίζει. Είναι μια δραστηριότητα απογυμνωμένη από κάθε υλικό συμφέρον και χρησιμότητα. Πραγματοποιείται μέσα σε σαφή σταθερά όρια τόπου και χρόνου. Αναπτύσσεται σύμφωνα με δεδομένους κανόνες και διαμορφώνει ομαδικές σχέσεις, οι οποίες περιβάλλονται από μυστήριο ή υπογραμμίζουν με μεταμφιέσεις τον παράδοξο χαρακτήρα τους ως προς τον συνηθισμένο κόσμο.»

Στον ορισμό του Huizinga στηρίχθηκε και ο Caillois (1991) ο οποίος υποστήριξε ότι το παιχνίδι:

- Είναι μια δραστηριότητα ελεύθερη, που χάνει το χαρακτήρα της αν υπάρχει μορφή υποχρέωσης για τον παίκτη, δηλαδή στηρίζεται στην αυθόρμητη συμμετοχή του παιδιού.
- Έχει δικό του χώρο και χρόνο, που το διαχωρίζουν από τις υπόλοιπες δραστηριότητες.
- Είναι απρόβλεπτο ως προς την εξέλιξη και την κατάληξή του, επειδή βασίζεται, ως ένα βαθμό, στην ελευθερία του παιδιού να εφευρίσκει και να διαμορφώνει τη συνέχεια του παιχνιδιού του.
- Δεν είναι παραγωγικό, με την οικονομική ή / και την υλική έννοια του όρου.
- Υπακούει σε συνθήκες και κανόνες που επιβάλλουν προσωρινά νέους «νόμους», τους νόμους που ισχύουν στο παιχνίδι.
- Βρίσκεται στον κόσμο του φανταστικού, συνδεδεμένο με μια «παράλληλη πραγματικότητα» ή με τελείως εξωπραγματικά στοιχεία.

Όπως φαίνεται παραπάνω τόσο ο Huizinga (1980) όσο και ο Caillois (1991) τονίζουν ότι σημαντικό χαρακτηριστικό του παιχνιδιού είναι η αυθόρμητη συμμετοχή του παίκτη σ' αυτό. Ωστόσο, όπως αναφέρει και η Μπότσογλου (2010) το παιχνίδι διέπεται και από την παρουσία κανόνων οι οποίοι είναι απαραίτητοι για την πραγματοποίησή του. Οι κανόνες του παιχνιδιού μπορούν είτε να αποτελούν μέρος της δραστηριότητας αυτής είτε να υποδεικνύονται έμμεσα από τα δεδομένα του χώρου και των στοιχείων του. Σε κάποια παιχνίδια οι κανόνες είναι δοσμένοι μέσα από τη δομή του παιχνιδιού και είναι ικανοί να προσδιορίζουν κινήσεις, μετακινήσεις, τη σειρά του παίκτη, πολλές φορές ακόμη και τον αριθμό των παιδιών που συμμετέχουν σ' αυτά. Σε άλλες περιπτώσεις, οι κανόνες ενός παιχνιδιού επιλέγονται και χρησιμοποιούνται από τα ίδια τα παιδιά που συμμετέχουν σ' αυτό. Ο Wallon

(1977) υποστηρίζει ότι οι κανόνες είναι το στοιχείο λειτουργίας που τροφοδοτεί τη διαδικασία και το περιεχόμενο του παιχνιδιού ενώ παράλληλα δημιουργούν κίνητρα, θέτοντας στόχους που τα παιδιά καλούνται να κατακτήσουν. Απ' την άλλη όμως οι ίδιοι αυτοί κανόνες προκαλούν δυσκολίες μέσα από τους περιορισμούς που συναρτώνται με τον τρόπο λειτουργίας του παιχνιδιού τον οποίο επιβάλλουν.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό γνώρισμα του παιχνιδιού είναι το γεγονός ότι το παιδί τροφοδοτεί τη δραστηριότητα του παιχνιδιού με νέα στοιχεία που προέρχονται από την ανάμειξη στοιχείων της αντικειμενικής πραγματικότητας με στοιχεία της φαντασίας του. Το παιδί δίνει φανταστικά στοιχεία και συμβολισμούς σ' αυτά και τους αλλάζει τη χρήση, το συγκεκριμένο ρόλο και τη σημασία που έχουν μέσα στο περιβάλλον. Έτσι ο χώρος αποτελεί το υλικό στήριγμα ανάπτυξης του παιχνιδιού, ενώ ταυτόχρονα το παιχνίδι επηρεάζει τις μορφές και τους στόχους παρέμβασης στο χώρο, που συνήθως εκφράζονται με διαδικασίες προσωρινής και άτυπης αναδιοργάνωσης του υλικού περιβάλλοντος (Γερμανός, 1993α, 1993β, 2002). Ο Wallon (1977 Όπως αναφέρεται στο Μπότσογλου, 2010, σελ. 25) αναφέρει ότι «Στον κόσμο του παιχνιδιού, τα δεδομένα χώρου φορτίζονται με συμβολικές μορφές και περιεχόμενα και αποκτούν ιδιόμορφους ρόλους και χρήσεις, στηρίζοντας τις δραστηριότητες επικοινωνίας που αναπτύσσονται». Αλλά κι ο Caillois (1991) υποστηρίζει ότι ενώ το παιχνίδι έχει δικό του χώρο και χρόνο, τελικά βρίσκεται στον κόσμο του φανταστικού συνδεδεμένο με μια παράλληλη πραγματικότητα ή με τελείως εξωπραγματικά στοιχεία.

Σύμφωνα με τους Piaget και Inhelder (1975) το παιχνίδι ως προς το περιεχόμενό του διακρίνεται στο λειτουργικό παιχνίδι, στο συμβολικό παιχνίδι και το παιχνίδι ρόλων, στο παιχνίδι με κανόνες, και στο παιχνίδι κατασκευών, ενώ ο Wallon (1977) αναφέρει το λειτουργικό παιχνίδι, το παιχνίδι φαντασίας, το παιχνίδι πρόσληψης και το παιχνίδι κατασκευών.

4.2 Υπαίθριοι χώροι

Σύμφωνα με τον Pretty (2007) η έννοια του «υπαίθριου» συμπεριλαμβάνει τόσο τους δημόσιους όσο και τους ιδιωτικούς εξωτερικούς χώρους, ενώ πολύ συχνά περιλαμβάνει σε κάποιο βαθμό και το «φυσικό» χώρο όπου οι άνθρωποι μπορούν να αλληλεπιδράσουν με τη φύση σ' ένα περιβάλλον κατασκευασμένο από τον άνθρωπο, όπως για παράδειγμα τα πάρκα αναψυχής και οι δημόσιοι κήποι, ή σε λιγότερο

διαχειρίσιμο απ' τον άνθρωπο χώρο όπως η εξοχή, ένα δασύλλιο, μια παραλία ή μια ορεινή περιοχή.

Ως «ελεύθεροι ανοιχτοί χώροι» χαρακτηρίζονται οι χώροι που είναι πρόσφοροι για μικρότερες ή μεγαλύτερες «υπαίθριες εγκαταστάσεις στη διάθεση του αστικού πληθυσμού, μέσα ή σε άμεση επαφή με την πόλη» (Gautier, 1975, Όπως αναφέρεται στο Διαμαντοπούλου, 2007, σελ. 5) και αποτελούν χώρους συλλογικούς, δημόσιας δραστηριότητας και χώρους επικοινωνίας. Οι χώροι αυτοί ταξινομήθηκαν κατά κατηγορίες ανάλογα με το ρόλο που προορίζονταν να παίζουν, τη συχνότητα χρήσης τους, τη χωρητικότητα, την επιφάνεια ή το μέγεθος τους, την περιοχή εξυπηρέτησης (κατοικία, γειτονιά, συνοικία, πόλη) και την ακτίνα επιρροής τους (Ανανιάδου-Τζημοπούλου, 1992). Δίνουν τη δυνατότητα στα άτομα να συμμετέχουν ενεργητικά, με ένα τρόπο που συχνά τους απαγορεύεται στους κλειστούς και ελεγχόμενους χώρους. Επιτρέπουν στα άτομα να επιλέξουν και να ακολουθήσουν τις προτιμήσεις τους με ένα ελάχιστο κοινωνικό ή οικονομικό καταναγκασμό. Βοηθούν στην κατανόηση του περιβάλλοντος και τον προσανατολισμό μέσα στην πόλη ενώ επιτρέπουν την αίσθηση του ευρύτερου φυσικού περιβάλλοντος και προσφέρουν τη δυνατότητα επαφής με στοιχεία της φύσης. Τέλος, σε επίπεδο καθαρής φυσιολογίας, συμβάλλουν στην εξυγίανση του αστικού περιβάλλοντος (Ανανιάδου-Τζημοπούλου, 1992).

Οι προδιαγραφές των γενικών πολεοδομικών σχεδίων στην Ελλάδα κατηγοριοποιούν τους υπαίθριους δημόσιους χώρους κατά λειτουργίες ως εξής (Καραγιάννη & Καρυώτη, 2003):

α) Στο οδικό σύστημα που περιλαμβάνει οδούς κυκλοφορίας με το οδόστρωμα, τα πεζοδρόμια τους με όλα τα στοιχεία (δομικά και φύτευσης) που τα αποτελούν και τους πεζοδρόμους.

β) Στο αμιγές πράσινο αναψυχής-περιπάτου όπου διακρίνονται οι εξής κατηγορίες πάρκων: το πάρκο γειτονιάς, το πάρκο συνοικίας, το πάρκο πόλης, το πράσινο για μόνωση, άλλους ελεύθερους χώρους που απαρτίζονται από τις παιδικές γωνιές, τους παιδότοπους και τα ελεύθερα γήπεδα.

4.3 Υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού

Υπάρχουν δύο είδη υπαίθριων χώρων παιχνιδιού: ο ανοικτός, φυσικός χώρος και ο κατασκευασμένος απ' τον άνθρωπο χώρος. Ο φυσικός χώρος σε σύγκριση με τον κατασκευασμένο αλλά και με το πιο άγριο και απρόσιτο περιβάλλον προσφέρει περισσότερα αισθητηριακά ερεθίσματα και μεγαλύτερη ποικιλία φυσικών χαρακτηριστικών που ωθούν το παιδί στο παιχνίδι. Ωστόσο, και οι υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού στους οποίους έχει παρέμβει ο άνθρωπος μπορούν να προσφέρουν τις ίδιες δυνατότητες εάν σχεδιαστούν προσεκτικά (Parsons, 2011).

Στην Ευρώπη οι πρώτοι υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού δεν διέθεταν παιχνιδοκατασκευές αλλά ήταν απλά ανοικτοί χώροι όπου τα παιδιά μπορούσαν να τρέξουν και να παίξουν με τη μπάλα. Αργότερα προστέθηκαν κούνιες και τραμπάλες και στη συνέχεια προστέθηκε κι άλλος εξοπλισμός όπως η αμμοδόχος, η σφαίρα, το καρουζέλ, η γέφυρα κλπ. (Μπότσογλου, 2010).

Στην Ελλάδα οι υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού είναι γνωστοί ως παιδικές χαρές και συνήθως βρίσκονται σε κάποιο μεγάλο πάρκο, σε κεντρικά σημεία των χωριών, μέσα σε αυλές σχολείων αλλά και αυτόνομες σε κάθε γειτονιά (Μπότσογλου, 2010). Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι στην Ελλάδα σε Φύλλο της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως (ΦΕΚ Β' 931/18.5.2009) στο άρθρο 6, παράγραφος Γ', για τα παιδιά με ειδικές ανάγκες αναφέρεται «σε κάθε παιδική χαρά να προβλέπεται μία θέση τουλάχιστον χρήση ΑμΕΑ ανά 10 τουλάχιστον θέσεις χρηστών, με τις κατάλληλες προσβάσεις και διατάξεις ασφαλούς χρήσης κάθε οργάνου σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στις ευρωπαϊκές και διεθνείς προδιαγραφές (ASTM κ.λπ.). Σε διαφορετική περίπτωση θα πρέπει οπωσδήποτε να προβλέπονται θέσεις ΑμΕΑ στο σύνολο των θέσεων χρηστών όλων των παιδικών χώρων της περιφέρειας του Δήμου ή Κοινότητας».

Ο Davis (2005) αναφέρει ότι στην ανάπτυξη των υπαίθριων χώρων παιχνιδιού υπήρξαν διάφορες περιόδους όπως

α) Η «Περίοδος της Φυλακής» στα τέλη του 1800 και στην αρχή του 1900 όταν ο χώρος του παιχνιδότοπου ήταν πολύ μικρός και δεν υπήρχε τίποτα εκεί που να προσελκύει τα παιδιά,

β) η «Περίοδος του Σιδήρου», γύρω στα 1910, όταν ο χάλυβας και το σίδηρο αποτελούσαν το βασικό υλικό των παιχνιδοκατασκευών με τους ανάλογους κινδύνους και συνέπειες που αυτό το υλικό είχε,

γ) η «Περίοδος της Καινοτομίας», απ' το 1950 έως το 1960, όπου επικρατούσε η φαντασία και η καινοτομία στο σχεδιασμό των παιχνιδοκατασκευών, και

δ) η «Μοντέρνα Εποχή», κατά τη δεκαετία 1970 και στις αρχές του 1980, όταν δίνονταν μεγάλη σημασία στην ασφάλεια των παιδιών και που χαρακτηρίζονταν από μεγάλη ποικιλία στις παιχνιδοκατασκευές.

Η σημερινή περίοδος θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «Φιλική προς τη Φύση Περίοδος» αφού τα υλικά των παιχνιδοκατασκευών είναι στο μεγαλύτερο μέρος τους ανακυκλωμένα, δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στην ύπαρξη φυσικών στοιχείων, ενώ στα παιδιά παρέχεται η δυνατότητα να ανακαλύψουν τους δικούς τους τρόπους να παίζουν βασιζόμενα στις επιθυμίες τους και στο ένστικτό τους (Μπότσογλου, 2010).

Οι παιχνιδοκατασκευές στους χώρους παιχνιδιού παρέχουν πολλαπλά οφέλη στα παιδιά όπως το ότι διεγείρουν τις αισθήσεις τους, προάγουν την περιέργειά τους και τη φυσική τους ενέργεια, παρέχουν ευκαιρίες για ανάπτυξη διαπροσωπικών και κοινωνικών σχέσεων και αναπτύσσουν τις γνωστικές τους ικανότητες (Tang, 2001).

5 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΥΠΑΙΘΡΙΩΝ ΧΩΡΩΝ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ

Σύμφωνα με τον Naylor (1985) οι υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού διαθέτουν ένα μη στατικό περιβάλλον, με εποχιακές αλλαγές στη χλωρίδα, την πανίδα και τον καιρό και επιτρέπουν ποικίλες κοινωνικές αλληλεπιδράσεις. Άλλα σημαντικά χαρακτηριστικά τους, σε σχέση με τους εσωτερικούς χώρους παιχνιδιού, είναι η ύπαρξη μεγαλύτερου χώρου, η ελευθερία κινήσεων των παιδιών (Χρυσικού, 2009), η ύπαρξη παιχνιδοκατασκευών (Μπότσογλου, 1997) καθώς και ο διαφορετικός τύπος εξοπλισμού και υλικών που μπορεί να παρασχεθεί σ' αυτούς (Χρυσικού, 2009).

Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και στις αρχές του 20^{ου} υπήρχαν παιχνιδοκατασκευές κατασκευασμένες από ξύλο όπως οι κούνιες οι τραμπάλες και οι σκάλες (Gamble, 2006). Αυτοί οι πρώτοι υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού λειτουργούσαν ως κεντρικά σημεία στις γειτονίες και ήταν σχεδιασμένοι έτσι ώστε τα παιδιά μη προνομιούχων οικογενειών να μπορούν να αποκτήσουν κάποια εμπειρία απ' τα πρότυπα της υψηλής κοινωνίας της ανώτερης τάξης σε μια προσπάθεια να τα διδάξουν «κοινωνική ηθική» μέσα από επιβλεπόμενες προγραμματισμένες δραστηριότητες. Έτσι δημιουργήθηκαν πολλοί υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού ως απάντηση στους νόμους που αφορούσαν το εργαζόμενο (παιδιά που τα έβαζαν από πολύ μικρή ηλικία να δουλεύουν-εργάζονται γι' αυτό δημιουργούσαν χώρους παιχνιδιού για την εκτόνωση τους) παιδί και οι οποίοι περιόριζαν το χρόνο που το παιδί θα μπορούσε να εργάζεται, το είδος της εργασίας που θα μπορούσε να κάνει, και έθεταν επίσης περιορισμούς που αφορούσαν την ηλικία του παιδιού. Αυτοί οι υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού αποτελούσαν μια προσπάθεια να βελτιωθεί η ποιότητα της ζωής των παιδιών μέσα στην πόλη καθώς και η συμπεριφορά των παιδιών από κατώτερης τάξης οικογένειες (Parsons, 2011).

Η Μπότσογλου (2010) αναφέρει ότι υπάρχουν τα ακόλουθα είδη υπαίθριων χώρων παιχνιδιού: οι άτυποι ή περιστασιακοί χώροι παιχνιδιού όπως είναι οι μικροί ήσυχοι δρόμοι και οι αλάνες, οι παιχνιδότοποι της γειτονιάς, χώροι παιχνιδιού μικρών παιδιών δίπλα στο σπίτι, τα πάρκα παιχνιδιού τα οποία είναι χώροι ενταγμένοι μέσα σε δημόσια πάρκα και προσφέρουν δυνατότητες ανάπτυξης δραστηριοτήτων παιχνιδιού, τα θεματικά πάρκα τα οποία βασίζονται σε κάποιο θέμα και είναι σχεδιασμένα ώστε να μη χρησιμοποιούνται σε καθημερινή βάση, καθώς και οι ολοκληρωμένοι παιχνιδότοποι που συνδυάζουν τα καλύτερα χαρακτηριστικά του

παιχνιδότοπου περιπέτειας και τα καλύτερα χαρακτηριστικά των παραδοσιακών παιχνιδότοπων.

Στη διεθνή βιβλιογραφία η κατηγοριοποίηση των υπαίθριων χώρων παιχνιδιού γίνεται συνήθως ανάλογα με το μέγεθος, την τοποθεσία ή τον εξοπλισμό τους, κι ένας διαχωρισμός που συνήθως γίνεται είναι αυτός ανάμεσα στους παραδοσιακούς χώρους και τους χώρους περιπέτειας (Μπότσογλου, 2010).

Οι παραδοσιακοί υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού διαθέτουν παιχνιδοκατασκευές όπως τραμπάλες, κούνιες ή τσουλήθρες, καλύπτονται από σκληρές επιφάνειες, και προορίζονται για παιχνίδι σωματικής άσκησης που συνήθως δεν επιβλέπεται από ενήλικες (Barbour, 1999). Οι παιχνιδοκατασκευές σ' αυτούς τους χώρους έγιναν δημοφιλείς γιατί τα παιδιά μπορούσαν να κινηθούν και να παίξουν μέσα σ' ένα μικρό χώρο, ενώ παράλληλα οι κατασκευαστές των παιχνιδότοπων μπορούσαν να τους εξοπλίσουν παραγγέλνοντας συγκεκριμένες παιχνιδοκατασκευές απ' τους καταλόγους χωρίς να ξοδέψουν χρήματα απασχολώντας έναν σχεδιαστή σε περίπτωση που δεν ήθελαν να εξερευνήσουν περισσότερο δημιουργικούς τρόπους παιχνιδιού (Eriksen, 1985).

Όσον αφορά στους παιχνιδότοπους περιπέτειας, ο Moore (1992) αναφέρει ότι αποτελούν μια από τις πιο σημαντικές κατηγορίες υπαίθριου περιβάλλοντος για παιδιά το οποίο μπορεί να στηρίζει τη συνολική ανάπτυξή τους, και στο οποίο δεν υπάρχει εγκατεστημένος κατασκευασμένος εξοπλισμός, αλλά ευέλικτα υλικά όπως τούβλα, ξύλα, σωλήνες ή άλλα «άχρηστα» αντικείμενα τα οποία τα παιδιά μπορούν ελεύθερα να χρησιμοποιήσουν στο παιχνίδι τους (Μπότσογλου, 2010). Σύμφωνα με τον ορισμό της Εθνικής Ένωσης Παιχνιδότοπων της Μεγάλης Βρετανίας (National Playing Fields Association, NPFA), γνωστής από το 2007 ως Fields in Trust (FIT), οι παιχνιδότοποι περιπέτειας «Είναι ένα μέρος όπου παιδιά όλων των ηλικιών, κάτω από φιλική επίβλεψη, μπορούν ελεύθερα να κάνουν πολλά πράγματα που δεν τους δίνεται η ευκαιρία συνήθως να κάνουν στην πολυπληθή κοινωνία της πόλης: όπως, για παράδειγμα, να χτίζουν καλύβες, τοίχους, φρούρια, φωλιές, σπίτια πάνω στα δέντρα, να ανάβουν φωτιές, να σκαρφαλώνουν στα δέντρα, να σκάβουν, να κάνουν κατασκήνωση, να μαγειρεύουν, ακόμα να έχουν τη δυνατότητα να ασχοληθούν με την κηπουρική και τη φροντίδα των ζώων. Επίσης, προσφέρουν στα παιδιά τη δυνατότητα να παίξουν ομαδικά παιχνίδια, να ζωγραφίζουν, να διαβάζουν, ή ακόμη και να μην κάνουν τίποτε. Γι' αυτό πρέπει να υπάρχει ένα μέρος όπου τα παιδιά απλά

θα συναντιούνται και θα κουβεντιάζουν ελεύθερα, σε μια ήρεμη ατμόσφαιρα. Δεν θα είναι υποχρεωμένα να πληρώσουν για να μπουν, ούτε να ενταχθούν σαν μέλη – απλά να έρχονται στον παιχνιδότοπο όποτε νιώθουν ότι τους αρέσει» (Eriksen, 1985, 24).

Ωστόσο, οι παιχνιδότοποι περιπέτειας δεν βρήκαν πρόσφορο έδαφος στην Αμερική αφού οι γονείς ήταν απρόθυμοι να δεχτούν τα χαρακτηριστικά τους ενώ ο κρατικός μηχανισμός αδυνατούσε να τους υποστηρίξει (Eriksen, 1985). Ο Γερμανός (1993) αναφέρει ότι οι παιχνιδότοποι περιπέτειας εγκαταλείφθηκαν και εξαιτίας της ανόδου της αξίας των οικοπέδων τα οποία αξιοποιήθηκαν οικονομικά αντί να παραχωρηθούν στα παιδιά, καθώς επίσης και επειδή οι φορείς χρηματοδότησης θεωρούσαν το κόστος του πειράματος πολύ υψηλό, αλλά και επειδή οι υπεύθυνοι δεν κατάφερναν πάντοτε να ελέγξουν την κοινωνική και πολιτισμική δυναμική που αναπτύσσονταν σ' αυτά τα περιβάλλοντα που μερικές φορές οδηγούσε σε εντάσεις και συγκρούσεις.

Σήμερα στην Ευρώπη υπάρχουν περίπου 1000 παιχνιδότοποι περιπέτειας, απ' τους οποίους οι περισσότεροι βρίσκονται στη Γερμανία, στην Αγγλία, την Ολλανδία, τη Γαλλία και τη Δανία. Στη Γερμανία υπάρχουν πάνω από 400 παιχνιδότοποι περιπέτειας (Solomon, 2005), στη Σουηδία τέσσερις (IPA, 2007) και στις Ηνωμένες Πολιτείες δύο (AgiEFF, 2007).

Η παιδαγωγική ποιότητα των υπαίθριων χώρων παιχνιδιού είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ποιότητα της διαδικασίας του παιχνιδιού και σύμφωνα με τους Heseltine και Holborn (1987) συναρτάται με τα ακόλουθα κριτήρια:

- Το χρόνο: Όσο μεγαλύτερη χρονική διάρκεια έχει μια δραστηριότητα παιχνιδιού και όσο περισσότερο κρατάει αμείωτο το ενδιαφέρον του παιδιού τόσο μεγαλύτερη αξία παιχνιδιού έχει.
- Την ευελιξία: Όσο μεγαλύτερη δυνατότητα έχει ο παιχνιδότοπος και ο εξοπλισμός του να αλλάζει τόσο περισσότερες δυνατότητες προσφέρει στα παιδιά και τόσο μεγαλύτερη αξία παιχνιδιού έχει.
- Την εγγύτητα: Όσο πιο κοντά είναι ο παιχνιδότοπος στο παιδί τόσο μεγαλύτερη είναι η παιδαγωγική του ποιότητα.
- Τις προκλήσεις: Το επίπεδο των προκλήσεων που προσφέρονται στα παιδιά είναι συνάρτηση των δυνατοτήτων που τους παρέχει ο παιχνιδότοπος.
- Την καταλληλότητα: Είναι σημαντικό ο παιχνιδότοπος να μπορεί ταυτόχρονα να προσφέρει δυνατότητες για δραστηριότητες παιχνιδιού σε παιδιά που έχουν διαφορετική ηλικία και διαφορετικές ανάγκες.

- Τη συνεργασία: Είναι σημαντικό ο παιγνιδότοπος να παρέχει ευκαιρίες για συνεργατικό και ομαδικό παιχνίδι.

Οι Bixler και Floyd (1997, 448) ισχυρίζονται ότι «οι φυσικές περιοχές μπορεί να είναι άβολα μέρη για πολλούς ανθρώπους οι οποίοι είναι συνηθισμένοι σε κτίρια με ελεγχόμενο περιβάλλον». Γι αυτό οι κατασκευασμένοι υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού μπορούν να προσφέρουν στα παιδιά την ασφάλεια που μπορεί να χρειάζονται για να απολαύσουν το παιχνίδι στον εξωτερικό χώρο. Αυτοί οι υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού όμως θα πρέπει να είναι προσεκτικά σχεδιασμένοι ώστε να προσφέρουν παρόμοιες ευκαιρίες με το φυσικό περιβάλλον (Bixler & Floyd, 1997) και δυνατότητες ευελιξίας και προσαρμοστικότητας συναρτημένες με τα χαρακτηριστικά της παιδικής ηλικίας και του κοινωνικού περιβάλλοντος (Μπότσογλου, 2010).

Η Staempfli (2009) τονίζει ότι κατά τα τελευταία χρόνια οι κατασκευασμένοι υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού δεν καλύπτουν τις ανάγκες των παιδιών σχολικής ηλικίας γιατί δεν εμπεριέχουν κατασκευασμένους κήπους και φυσικές περιοχές, δεν προσφέρουν εποικοδομητικά υλικά για παιχνίδι και δεν παρέχουν χώρους για συμβολικό παιχνίδι. Αλλά και ο Johnson (2004) υποστηρίζει ότι στους σύγχρονους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού που σχεδιάζονται από ενήλικες δεν παρέχεται η ευκαιρία στα παιδιά για περιπετειώδες παιχνίδι, για ανάπτυξη της φαντασίας τους και για ανάληψη ρίσκου. Απ' τους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού των ΗΠΑ λείπουν, επίσης, τα φυσικά στοιχεία (Frost, 2006) ενώ οι Groves και McNish (2008) τονίζουν πως όταν μιλάει κάποιος με παιδιά για τους εξωτερικούς χώρους στους οποίους παίζουν τότε τα παιδιά χρησιμοποιούν τα φυσικά χαρακτηριστικά όπως «λάσπη», «χορτάρι» και «φύλλα».

6 ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΣΤΟΥΣ ΥΠΑΙΘΡΙΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ

6.1 Ορισμός του κινδύνου

Οι Ball et. al., (2008. Όπως αναφέρεται στο Μπότσογλου, 2010) αναφέρουν ότι η λέξη κίνδυνος αναφέρεται στην πιθανότητα ή τις πιθανότητες μια ενέργεια να έχει αρνητικά αποτελέσματα, ενώ ο Little (2006. Όπως αναφέρεται στο Μπότσογλου, 2006) ορίζει τον κίνδυνο ως κάθε συμπεριφορά για την οποία υπάρχει αβεβαιότητα όσον αφορά τα αποτελέσματά της. Ωστόσο, η έννοια του κινδύνου είναι κοινωνικά κατασκευασμένη και το τι είναι αντιληπτό ως κίνδυνος στο πλαίσιο μιας κοινωνίας ή ενός πολιτισμού μπορεί να είναι μη αποδεκτό σε ένα άλλο (Tovey, 2007. Όπως αναφέρεται στο Μπότσογλου, 2010).

6.2 Ωφέλιμοι και μη ωφέλιμοι κίνδυνοι

Στην έκθεση της Play England (2008. Όπως αναφέρεται στο Μπότσογλου, 2010) για τη διαχείριση των κινδύνων στους παιχιδότοπους, αναγνωρίζονται δύο τύποι κινδύνων: οι ωφέλιμοι και οι μη ωφέλιμοι.

Οι παιχιδότοποι στους οποίους συναντώνται οι ωφέλιμοι κίνδυνοι μπορεί να περιλαμβάνουν παιχιδοκατασκευές με κινούμενα μέρη και παρέχουν στα παιδιά προκλήσεις και δραστηριότητες που υποστηρίζουν την ανάπτυξη και τη μάθηση. Στα παιδιά παρέχεται επίσης η δυνατότητα να φτάσουν τα όριά τους, ή να ξεπεράσουν κάποιους φόβους τους όταν έρχονται αντιμέτωπα για παράδειγμα με αλλαγές στο ύψος ή όταν έχουν την ευκαιρία να χρησιμοποιήσουν τη φαντασία και τις δεξιότητές τους δημιουργώντας, καταστρέφοντας και ξαναφτιάχνοντας κατασκευές με φυσικά υλικά.

Στους μη ωφέλιμους κινδύνους που συναντώνται σ' έναν παιχιδότοπο ανήκουν εκείνοι οι κίνδυνοι που δεν μπορούν να προβλεφθούν εύκολα ή που είναι αδύνατο να αξιολογηθούν από τα παιδιά και δεν έχουν κανένα προφανές κέρδος, όπως τα αιχμηρά μέρη του εξοπλισμού και οι κατεστραμμένες παιχιδοκατασκευές.

6.3 Παιδί και ανάληψη κινδύνου – ωφέλειες για τα παιδιά

Το επικίνδυνο παιχνίδι περιλαμβάνει την έκθεση του παιδιού στον κίνδυνο και γι' αυτό έχουν υπάρξει αρκετές έρευνες σχετικά με την ασφάλεια του παιδιού κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού (Wardle, 1997. Στο Sandseter, 2007. Caesar, 2001. Όπως

αναφέρεται στο Sandseter, 2007), σχετικά με την ισορροπία που πρέπει να υπάρχει ανάμεσα στον κίνδυνο, την ασφάλεια και τα οφέλη της ανάληψης ρίσκου (Ball, 2002. Stephenson, 2003. Όπως αναφέρεται στο Sandseter, 2007), καθώς και σχετικά με την ασφάλεια, τα ατυχήματα και τα αναπτυξιακά οφέλη για τα παιδιά, καθώς αυτά μαθαίνουν να αξιολογούν τους κινδύνους και να χειρίζονται όσο το δυνατόν καλύτερα τις επικίνδυνες καταστάσεις (Smith, 1998. Ball, 2002. Όπως αναφέρεται στο Sandseter, 2007).

Αρκετές έρευνες έχουν δείξει ότι τα παιδιά αγαπούν το παράτολμο παιχνίδι και την εξερεύνηση, έχουν την τάση να δοκιμάζουν τα όριά τους, και τους αρέσει να αποκτούν νέες εμπειρίες παίζοντας εκεί όπου μπορούν να δοκιμάσουν τις ικανότητές τους στην πάλη και στη σωματική τους δύναμη (Ball, 2002. Όπως αναφέρεται στο Sandseter, 2007, Gleave, 2008. Όπως αναφέρεται στο Μπότσογλου, 2010. Staempfli, 2009. Όπως αναφέρεται στο Parsons, 2011. Stephenson, 2003. Όπως αναφέρεται στο Μπότσογλου, 2010). Συχνά προσπαθούν να μειώσουν την ανία τους και να αυξήσουν την έξαψη κάνοντας σ' ένα χώρο παιχνιδιού παράτολμες ενέργειες που μπορούν να οδηγήσουν σε ατυχήματα, όπως το να σταθούν όρθια στην κούνια, να πηδήσουν απ' την κούνια ενώ αιωρούνται, να στριφογυρίσουν τις αλυσίδες της κούνιας, να προσπαθήσουν να χτυπήσουν με την κούνια ένα άλλο παιδί, να στέκονται όρθια στους ώμους ενός άλλου παιδιού που κάνει κούνια ή να σπρώχνουν τα άλλα παιδιά για να πέσουν απ' την κούνια ή την τσουλήθρα (Ball, 2002. Όπως αναφέρεται στο Sandseter, 2007).

Από αναπτυξιακή άποψη η ανάληψη κινδύνων από τα παιδιά, είναι κάτι φυσικό και επιθυμητό, που συμβάλλει θετικά στην ανάπτυξή τους (Ball, 2002. Όπως αναφέρεται στο Sandseter, 2007), ενώ σύμφωνα με τον Gill (2007. Όπως αναφέρεται στο Gleave, 2008), όταν τα παιδιά έχουν τέτοιες εμπειρίες, αποκτούν δεξιότητες που είναι πολύ χρήσιμες στην ενήλικη ζωή τους και τους βοηθούν να αντιμετωπίζουν καθημερινές, απρόβλεπτες καταστάσεις της ζωής. Ο Hughes (2001. Όπως αναφέρεται στο Gleave, 2008) κάνει μια άλλη σημαντική παρατήρηση αναφέροντας ότι η επαφή του παιδιού με τον κίνδυνο είναι σημαντική γιατί εξοικειώνει τα παιδιά και με την ανθρώπινη θνητότητα και ισχυρίζεται ότι η αποτροπή των παιδιών απ' αυτή την εμπειρία είναι «ηθικά μη αποδεκτή».

Ωστόσο, πολλές φορές οι ενήλικες θεωρούν τις κινήσεις και τις συμπεριφορές των παιδιών κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού δυνητικά επικίνδυνες για τη σωματική τους

ασφάλεια και επεμβαίνουν ώστε να τις αποτρέψουν έγκαιρα (Μπότσογλου, 1998), παρόλο που αυτό σημαίνει και το ταυτόχρονο σταμάτημα της ανάπτυξης των δραστηριοτήτων παιχνιδιού, οι οποίες τις περισσότερες φορές παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον (Μπότσογλου, 2010).

Ενδιαφέρουσα είναι η άποψη του Gill (2007. Όπως αναφέρεται στο Gleave, 2008), ο οποίος είναι ένθερμος υποστηρικτής των πλεονεκτημάτων που έχει η ανάληψη ρίσκου απ' το παιδί κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού, και ο οποίος τονίζει ότι στα παιδιά δεν παρέχονται οι κατάλληλες ευκαιρίες, περιγράφει την ανάπτυξη «αποστροφής του κινδύνου» η οποία παρατηρείται στη σύγχρονη εποχή και ισχυρίζεται ότι ως κοινωνία έχουμε γίνει ανίκανοι να χειριστούμε τους κινδύνους και ότι για να τους αποφύγουμε εφαρμόζουμε άχρηστα μέτρα ασφάλειας, συχνά σε βάρος της ελευθερίας και της απόλαυσης. Αναφέρει επίσης ότι παρά τις προειδοποιήσεις που έχουν γίνει σχετικά με τα οφέλη της ανάληψης κινδύνου, ο φόβος του κοινού που περιβάλλει τα θέματα του κινδύνου αντί να μειώνεται αυξάνει.

6.4 Οι κίνδυνοι στους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού

Σε συνεντεύξεις που πήραν από παιδιά 10-11 ετών οι Thomas και Thompson (2004. Όπως αναφέρεται στο Munoz, 2009) διαπίστωσαν ότι πολλά παιδιά φοβούνται να παίξουν στους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού εξαιτίας των βανδαλισμών που παρατηρούνται εκεί και συσχετίζουν το βανδαλισμό και την αντικοινωνική συμπεριφορά στους χώρους αυτούς συνήθως με δράστες που είναι έφηβοι, ενώ παράλληλα φοβούνται τους άγνωστους ενήλικες. Τονίζουν ότι ο φόβος των παιδιών για τους άγνωστους περιορίζει την επιθυμία τους να χρησιμοποιήσουν τους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού και να παίξουν σ' αυτούς, ιδιαίτερα εκείνους τους χώρους για τους οποίους έχουν μάθει ότι συνδέονται με περιπτώσεις κάποιας απαγωγής ή κάποιου σεξουαλικού εγκλήματος, και οι οποίοι δεν επιβλέπονται από κάποιους ενήλικες. Οι ίδιοι ερευνητές αναφέρουν επίσης ότι τα παιδιά μπορεί να διστάζουν αρκετά να πάνε και να παίξουν σε υπαίθριους χώρους παιχνιδιού εξαιτίας των προσωπικών τους εμπειριών σχετικά με τροχαία ατυχήματα που είδαν να συμβαίνουν στο δρόμο που οδηγεί σ' αυτούς. Ο δισταγμός αυτός αυξάνει το φόβο των παιδιών για χρήση αυτών των χώρων. (Thomas & Thompson, 2004. Όπως αναφέρεται στο Munoz, 2009).

Έρευνες έχουν επίσης καταγράψει του φόβους των γονιών όσον αφορά στα είδη των δραστηριοτήτων που κάνουν τα παιδιά στους εξωτερικούς χώρους. Η επαφή των παιδιών με φυσικά υλικά όπως το γρασίδι, η λάσπη, τα φυτά και τα ζώα που βρίσκονται ελεύθερα στη φύση, προκαλούν άγχος σε κάποιους γονείς γιατί τα συσχετίζουν με το «βρώμικο», τον «κίνδυνο» και τον ενδεχόμενο τραυματισμό του παιδιού κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού του σε εξωτερικό χώρο. (Groves & McNish, 2008. Όπως αναφέρεται στο Munoz, 2009).

Μια απ' τις κύριες αιτίες τραυματισμού των παιδιών στους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού είναι η ανεπαρκής ή ακόμη και ανύπαρκτη επίβλεψη (Morrongiello, 2005. Morrongiello, et al., 2006. Όπως αναφέρεται στο Sandseter, 2009) ενώ έρευνες έχουν δείξει ότι τα παιδιά τραυματίζονται λιγότερο συχνά σε χώρους όπου υπάρχει σωστή επίβλεψη σε σχέση με το σπίτι (Schwebel, et al., 2006. Όπως αναφέρεται στο Sandseter, 2009). Σημαντικό ρόλο στην επίβλεψη παίζει κι ο σχεδιασμός του υπαίθριου χώρου παιχνιδιού ο οποίος πρέπει να προβλέπει η επίβλεψη του χώρου να γίνεται εύκολα ελαχιστοποιώντας την προσπάθεια (Καραγιάννη & Καριώτη, 2003). Απ' την άλλη, έχει επίσης αποδειχθεί ότι η επίβλεψη από υπερπροστατευτικές και αγχώδεις μητέρες μπορεί να αυξήσει τον κίνδυνο τραυματισμού του παιδιού (Dal Santo, et al., 2004. Όπως αναφέρεται στο Sandseter, 2009) αφού η υπερπροστατευτική συμπεριφορά είναι δυνατόν να προκαλέσει άγχος στο παιδί και να μειώσει την αίσθηση του ελέγχου του στις επικίνδυνες καταστάσεις (Allen & Rapee, 2005. Όπως αναφέρεται στο Sandseter, (2009).

Όταν ο εξοπλισμός μιας παιδικής χαράς στερείται παιδαγωγικής πρόβλεψης κι όταν δεν υπάρχουν προβλέψεις, όπως κατάλληλες αποστάσεις μεταξύ των παιχνιδοκατασκευών, κατάλληλη επίστρωση εδάφους και ηλικιακά κατάλληλα σχεδιασμένες παιχνιδοκατασκευές, τότε αυτή η παιδική χαρά είναι ένας επικίνδυνος χώρος για τα παιδιά (Μπότσογλου, 2010). Το υλικό απ' το οποίο είναι κατασκευασμένες οι παιχνιδοκατασκευές αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα ασφάλειας. Συνήθως είναι κατασκευασμένες από μέταλλο, ξύλο και πλαστικό αλλά το κάθε ένα απ' αυτά έχει τα μειονεκτήματά του. Το μέταλλο μπορεί να γίνει πολύ καυτό στο ηλιακό φως και μπορεί να σκουριάσει αν δεν διατηρείται σωστά. Το ξύλο σαπίζει και βγάζει αγκίδες όταν δεν φροντίζεται τακτικά, ενώ το πλαστικό χρειάζεται συχνή συντήρηση, αλλά έχει λιγότερους κινδύνους σε σχέση με το ξύλο και το μέταλλο (Wade, 1999. Όπως αναφέρεται στο Χρυσικού, 2009). Οι Fise et al., (2000.

Όπως αναφέρεται στο Χρυσικού, 2009) διαπίστωσαν ότι τα καθίσματα στις κούνιες που είναι φτιαγμένα από ξύλο, μέταλλο ή οποιαδήποτε άλλα βαριά και άκαμπτα υλικά μπορούν να προκαλέσουν σοβαρούς τραυματισμούς στο κεφάλι, ενώ οι Nixon, J., Acton, C., Wallis, B., Balleteros, M. & Battistutta, D. (2003) διαπίστωσαν ότι οι οριζόντιες σκάλες προκαλούν τα περισσότερα ατυχήματα και χρησιμοποιούνται πιο συχνά από οποιοδήποτε άλλο όργανο του εξοπλισμού σε σχολεία και πάρκα.

Το σκαρφάλωμα των παιδιών στους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού μπορεί επίσης να προκαλέσει τραυματισμό στα παιδιά, καθώς αυτά έχουν την τάση να σκαρφαλώνουν οπουδήποτε, όπως για παράδειγμα, σε τοίχους, σε δέντρα, σε μεγάλους βράχους, σε απότομες πλαγιές, και σε διάφορες παιχνιδοκατασκευές (Sandseter, 2007). Το ίδιο μπορεί να συμβεί κι όταν τα παιδιά πηδάνε από ψηλά μέρη κάτι που συχνά κάνουν νιώθοντας φόβο αλλά και έξαψη αφού χάνουν για λίγο τον έλεγχο, αφήνονται να πέσουν και ελπίζουν ότι η προσγείωσή τους στο έδαφος δεν θα είναι δυσάρεστη (Sandseter, 2007).

Οι Macarthur et al. (2000. Όπως αναφέρεται στο Χρυσικού, 2009) εξέτασαν τη σοβαρότητα των τραυματισμών που συνδέθηκαν με τις πτώσεις απ' τον εξοπλισμό των παιδικών χαρών και διαπίστωσαν ότι οι σοβαρότεροι τραυματισμοί προέκυψαν από τις πτώσεις από κρεμάμενο εξοπλισμό, όπως οι παιχνιδοκατασκευές αναρρίχησης. Τα αποτελέσματα της έρευνας των Laforest et al. (2001) επίσης έδειξαν ότι το ύψος του εξοπλισμού και η επιφάνεια κάτω απ' αυτόν σχετίζονταν άμεσα με τη σοβαρότητα του τραυματισμού. Οι Petridou, Sibert, Dedoukou, Skalkidis & Trichopoulos (2002) σε μια έρευνά τους διαπίστωσαν επίσης ότι η απορροφητική ιδιότητα του υλικού επιφάνειας των παιδικών χαρών είναι ιδιαίτερα σημαντική για τους τραυματισμούς στο κεφάλι και σε μικρότερη έκταση για τα σπασίματα.

Ο Cooper (2000. Όπως αναφέρεται στο Gleave, 2008) σε μια έρευνά του σχετικά με τις επιφάνειες στις παιδικές χαρές βρήκε ότι το 52 τοις εκατό των ατυχημάτων που είχαν αναφερθεί είχαν γίνει πάνω σε επιφάνειες που ήταν καλυμμένες ή με τσιμέντο ή με ασφαλτοσκυρόδεμα και παρόλο που τα ατυχήματα δεν ήταν σοβαρά ο ερευνητής τονίζει πως τέτοιου είδους επιφάνειες τώρα είναι σπάνιες και πως εάν χρησιμοποιούνταν ευρέως τα ατυχήματα θα αυξάνονταν. Απ' την άλλη η έρευνά του έδειξε ότι ακόμη και όταν οι επιφάνειες είναι καλυμμένες με μαλακό υλικό μπορεί να συμβούν περισσότερα ατυχήματα εξαιτίας του γεγονότος ότι αυτές οι επιφάνειες κάνουν τα παιδιά να νιώθουν μεγαλύτερη ασφάλεια και τα δελεάζουν στο να

παίρνουν μεγαλύτερα ρίσκα. Τα πορίσματα αυτά υποστηρίζονται και απ' την Moorcock (1998. Όπως αναφέρεται στο Gleave, 2008) η οποία επικρίνει τη χρήση των επιφανειών που είναι επιστρωμένες με καουτσούκ και ισχυρίζεται ότι «οι επιφάνειες που απορροφούν την πρόσκρουση χρησιμοποιούνται για να αποτρέψουν τους τραυματισμούς που μπορεί να συμβούν. Ενδέχεται όμως η μόνη θετική επίδραση που μπορεί να έχουν να είναι το ότι παρέχουν μια ενδιαφέρουσα αίσθηση ελαστικότητας όταν περπατάς ή τρέχεις πάνω σ' αυτές».

6.5 Τραυματισμοί παιδιών σε υπαίθριους χώρους παιχνιδιού

Οι έρευνες έχουν δείξει ότι κάθε έτος περισσότερα από 200.000 παιδιά προσχολικής και σχολικής ηλικίας τραυματίζονται στις Ηνωμένες Πολιτείες σε ατυχήματα στις παιδικές χαρές (Hudson, et al., 2000. Όπως αναφέρεται στο Χρυσικού, 2009). Το ύψος από το οποίο ένα παιδί μπορεί να πέσει, η επιφάνεια πτώσης και η αλληλεπίδραση των δύο θεωρείται ότι είναι παράγοντες που συμβάλλουν στον τραυματισμό που σχετίζεται με τον εξοπλισμό παιδικών χαρών (Norton, et al., 2004. Όπως αναφέρεται στο Gleave, 2008).

Ο Ball (2002. Όπως αναφέρεται στο Sandseter, 2007) σε μια εκτεταμένη μελέτη σχετικά με τα ατυχήματα στις παιδικές χαρές στα Ηνωμένα Βασίλεια από το 1988 έως το 1998 βρήκε ότι τα ατυχήματα κατανέμονταν ισοδύναμα ανάμεσα στις κούνιες, τις τσουλήθρες και τις σκάλες αναρρίχησης.

Στην Ελλάδα δεν υπάρχει κανενός είδους φύλαξης στις παιδικές χαρές οι οποίες είναι ανοικτές όλο το εικοσιτετράωρο κι αυτό εγκυμονεί σοβαρούς κινδύνους για τα παιδιά εξαιτίας του γεγονότος ότι πολλές φορές τις χρησιμοποιούν ως στέκι τους περιθωριακές ομάδες ανθρώπων που προκαλούν φθορά στις εγκαταστάσεις και ρύπανση στο χώρο αλλά και φόβους που αφορούν τη σωματική και ηθική ασφάλεια των παιδιών όταν παίζουν εκεί (Μπότσογλου, 2010). Κι άλλες έρευνες όμως έδειξαν ότι 8 έως 11 ετών παιδιά φοβούνται να χρησιμοποιήσουν τους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού, ιδιαίτερα αυτούς που δεν επιβλέπονται, οι οποίοι συχνά συνδέονται με επικίνδυνη εγκληματική δραστηριότητα, όπως π.χ. βιασμούς, αλλά και με αποκλίνουσες συμπεριφορές εφήβων (O'Brien, 2005. Thomas & Thompson, 2004. Όπως αναφέρεται στο Munoz, 2009).

Επιπλέον, πολλές φορές ο χώρος παραμελείται και οι χαλασμένες παιχνιδοκατασκευές γίνονται επικίνδυνες για τα παιδιά που τις χρησιμοποιούν (Μπότσογλου, 2010).

Σε μια έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα (Petridou, Sibert, Dedoukou, Skalkidis & Trichopoulos 2002) βρέθηκε ότι η μη απορροφητική ικανότητα της επιφάνειας των υπαίθριων χώρων παιχνιδιού αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα ατυχήματος για τα παιδιά που παίζουν εκεί.

Σε μια άλλη έρευνα που πραγματοποιήθηκε στους Δήμους Βόλου και Ν. Ιωνίας του Νομού Μαγνησίας (Χρυσικού, 2009) τα δεδομένα έδειξαν ότι το ποσοστό των παιδικών χαρών που ερευνήθηκαν και διέθεταν ακατάλληλη ή σκληρή επιφάνεια επίστρωσης ήταν 84,4%, στο 48,0% των παιδικών χαρών η ύπαρξη ρωγμών και αιχμηρών σημείων έθετε σε κίνδυνο τη ζωή των παιδιών, ενώ απ' το σύνολο των χώρων του δείγματος μόνο το 13,3% διέθεταν προστατευτικό φράχτη για να συγκρατήσουν τα παιδιά από το να βγουν στο δρόμο. Στο 93,3% ο εξοπλισμός αφορούσε παιδιά όλων των ηλικιών και δεν υπήρχε κανένας ηλικιακός διαχωρισμός. Στο 84,4% των χώρων δεν προσφέρονταν καμιά πρόκληση για τα παιδιά να παίζουν, ενώ στο 53,3% δεν υπήρχαν καθόλου καθίσματα για τα παιδιά. Αξιοσημείωτο είναι επίσης ότι δεν παρέχονται ευκαιρίες στα παιδιά με ειδικές ανάγκες ούτε από τον εξοπλισμό ούτε από τα φυσικά χαρακτηριστικά των χώρων. Τέλος, το 82,2% των παιδικών χαρών δεν παρουσιάζουν κανένα πρόγραμμα τακτικών ελέγχων και συντήρησης για την ασφάλεια και την υγεία των παιδιών και δεν υπήρχε τουαλέτα σε καμία παιδική χαρά.

Στις 31^η Μαΐου 2006 στην εφημερίδα «Ευρυτανικά Νέα» αναφέρεται ότι οι παιδικές χαρές του Καρπενησίου έχουν αφηθεί στη μοίρα τους και ιδιαίτερα οι παιδικές χαρές στον Ξηριά που έχουν να συντηρηθούν πάνω από μία πενταετία. Οι περισσότερες είναι εκτός λειτουργίας ενώ στις υπόλοιπες οι γονείς συνοδεύουν εκεί τα παιδιά τους για να παίζουν, με δική τους ευθύνη (Χρυσικού, 2009).

Σύμφωνα με άρθρο στην εφημερίδα «Βόρεια Εύβοια» οι παιδικές χαρές του Δήμου Ιστιαίας είναι ακατάλληλες για παιδιά τα οποία κινδυνεύουν να τραυματιστούν αν παίζουν εκεί (Γεωργόπουλος, 2009).

Στην εφημερίδα «Θάρος» της Μεσσηνίας, στις 23 Μαρτίου 2008, αναφέρεται ότι σύμφωνα με τα πορίσματα ερευνών στις παιδικές χαρές υπάρχουν πολλοί κίνδυνοι για τα παιδιά από 3 έως 12 χρονών, κι ότι δεν υπάρχει ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο

που να ορίζει τις προδιαγραφές κατασκευής παιδικών χαρών και παιχνιδιών. Αναφέρεται επίσης ότι οι δημοτικοί αυτοί χώροι δεν ελέγχονται από τον ΕΛΟΤ κι έτσι κάθε Δήμος προσπαθεί να βρει τα καλύτερα παιχνίδια σύμφωνα με τα δικά του κριτήρια (Βετουλάκη, 2008. Όπως αναφέρεται στο Χρυσικού, 2009).

Στα Τρίκαλα, όπως αναφέρεται στην εφημερίδα «Η Έρευνα», στις 8 Ιουλίου 2007, δεν υπάρχει παιδική χαρά με δάπεδο κατάλληλο ώστε αν πέσει το παιδί να μην χτυπήσει άσχημα. Οι περισσότερες έχουν χώμα και χαλίκια και καμία δεν έχει γκαζόν. Επιπλέον, οι περισσότερες βρίσκονται σε πλατείες, δεν είναι περιφραγμένες και δεν συντηρούνται (Κουτσογιάννη, 2007. Όπως αναφέρεται στο Χρυσικού, 2009).

Ωστόσο, παρόλο που όντως συμβαίνουν ατυχήματα στις παιδικές χαρές, οι έρευνες σχετικά με τη φύση των τραυματισμών των παιδιών στην πραγματικότητα δείχνουν ότι οι πιο συνηθισμένοι παράγοντες κινδύνου για τραυματισμό στις παιδικές χαρές δεν σχετίζονται με τον εξοπλισμό, αλλά περισσότερο με τις πράξεις των παιδιών, την έμφυτη βιασύνη τους και την ακατάλληλη χρήση του εξοπλισμού (Ball, 2002. Morrongiello & Lasenby-Lessard, 2006. Ordonana, Caspi, & Moffitt, 2008).

Ενδιαφέρουσα είναι και η έρευνα του Ball (2002. Όπως αναφέρεται στο Gleave, 2008) η οποία εστιάζει στα ατυχήματα και τους τραυματισμούς που συμβαίνουν στις παιδικές χαρές. Τα δεδομένα του έδειξαν ότι ο συνολικός αριθμός των τραυματισμών είναι πολύ χαμηλός και ότι στις παιδικές χαρές συμβαίνει ένα θανατηφόρο ατύχημα κάθε τρία με τέσσερα χρόνια. Το στοιχείο αυτό δείχνει ότι οι παιδικές χαρές είναι συγκριτικά ασφαλείς όταν ληφθεί υπόψη ότι 500 με 600 παιδιά πεθαίνουν σε άλλα θανατηφόρα δυστυχήματα κάθε χρόνο. Επιπλέον, βρήκε ότι το 40 τοις εκατό των τραυματισμών που είχαν καταγραφεί δεν σχετιζόνταν με τον εξοπλισμό στις παιδικές χαρές. Ανακάλυψε, επίσης, ότι οι τραυματισμοί που σχετιζόνταν με τις παιχνιδοκατασκευές είχαν να κάνουν με τις συμπεριφορικές στάσεις του παιδιού, όπως το να σκαρφαλώνει στην τσουλήθρα απ' την ανάποδη πλευρά. Τα συμπεράσματά του έδειξαν ότι μόνο το δύο τοις εκατό των ατυχημάτων που καταλήγουν στο νοσοκομείο σχετίζονται με τις παιχνιδοκατασκευές σε μια παιδική χαρά. Συμπέρανε επίσης ότι δεν υπάρχουν στοιχεία που να υποστηρίζουν ότι οι πιο μαλακές επιφάνειες στις παιδικές χαρές είναι πιο αποτελεσματικές στη μείωση του κινδύνου για τραυματισμό σε σχέση με τις σκληρές επιφάνειες. Ισχυρίζεται ότι παρά το ποσό των χρημάτων που διοχετεύεται στη δημιουργία ασφαλέστερων παιδικών χαρών, δεν υπάρχουν σημάδια ότι οι τραυματισμοί έχουν μειωθεί ως αποτέλεσμα

αυτής της κίνησης. Προσθέτει ότι η χαμηλή πιθανότητα να συμβεί ένα ατύχημα κατατάσσει τις παιδικές χαρές στους ασφαλείς χώρους, και γι αυτό είναι αδικαιολόγητο να ισχυριζόμαστε ότι υπάρχει ισχυρός σύνδεσμος ανάμεσα στις παιδικές χαρές και τους κινδύνους (Ball, 2002. Όπως αναφέρεται στο Gleave, 2008).

Τα πορίσματα του Ball υποστηρίζονται και από τα πορίσματα της Franklin (2002. Όπως αναφέρεται στο Gleave, 2008) τα οποία είναι αποτέλεσμα μιας έρευνά της που έγινε στο Λονδίνο και τα οποία έδειξαν ότι το 77% των παιδιών που συμμετείχαν ισχυρίστηκαν ότι είχαν ατυχήματα σε υπαίθριους χώρους παιχνιδιού παρόλο που οι τραυματισμοί τους ήταν απλές εκδορές και μώλωπες. Επιπλέον, τα πορίσματά της έδειξαν ότι τα πιο συνηθισμένα ατυχήματα μπορεί να οφείλονταν στο ότι το παιδί σκόνταψε στο έδαφος παρά στο ότι χρησιμοποίησε τις παιχνιδοκατασκευές ενώ τα μισά απ' τα παιδιά που συμμετείχαν στην έρευνα και είχαν τραυματιστεί δήλωσαν ότι ο τραυματισμός τους ήταν αποτέλεσμα των δικών τους πράξεων και ισχυρίστηκαν ότι αλλαγές στο φυσικό περιβάλλον δεν θα μπορούσαν να είχαν αποτρέψει τον τραυματισμό τους (Franklin, 2002. Όπως αναφέρεται στο Gleave, 2008).

Απ' την άλλη οι Norton et al. (2004. Όπως αναφέρεται στο Gleave, 2008) έκαναν μια βιβλιογραφική ανασκόπηση σχετικά με τα ατυχήματα στις παιδικές χαρές χρησιμοποιώντας 37 διαφορετικές αναφορές σχετικά με τους τραυματισμούς αλλά και τα θανατηφόρα περιστατικά και ισχυρίζονται ότι στην περισσότερη βιβλιογραφία υπάρχουν στοιχεία για γενικούς τραυματισμούς και δεν εστιάζονται σε τραυματισμούς οι οποίοι απαιτούν την περισσότερη προσοχή, δηλαδή τραυματισμούς στο κεφάλι και κατάγματα. Τονίζουν ότι ο εκμοντερνισμός έπαιξε το ρόλο του και ότι οι ασφαλείς επιφάνειες τοποθετήθηκαν στις παιδικές χαρές επειδή παλιότερα υπήρχαν σοβαροί τραυματισμοί και συμπέραναν ότι καθώς τώρα πια στις μοντέρνες παιδικές χαρές σπάνια συμβαίνουν σοβαροί τραυματισμοί «οι επιφάνειες ασφαλείας μάλλον είναι αποτελεσματικές όσον αφορά στους τραυματισμούς στο κεφάλι και θα πρέπει να συνεχιστούν» (Norton, et al., 2004, 103-108. Όπως αναφέρεται στο Gleave, 2008).

6.6 Παράγοντες που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για την ασφάλεια στους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού

Για να είναι οι υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού ασφαλή περιβάλλοντα για τα παιδιά θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη πολλοί παράγοντες και κυρίως η επίβλεψη, ο κατάλληλος εξοπλισμός για την ηλικία των παιδιών, η επιφάνεια επίστρωσής τους και η συντήρησή τους, ώστε να επιτυγχάνεται τόσο η πρόληψη ατυχημάτων όσο και η καταστροφή των κατασκευών (Thompson & Hunson, 1998. Όπως αναφέρεται στο Μπότσογλου, 2010). Ο χώρος πρέπει να χωρίζεται σε ευδιάκριτες περιοχές ανάλογα με την ηλικία του παιδιού και να εξοπλίζεται με τις κατάλληλες παιχνιδοκατασκευές ώστε να επιτρέπει στα παιδιά να αναπτύξουν βαθμιαία και να ασκήσουν τις δεξιότητές τους με την παροχή μιας σειράς κλιμακωτών προκλήσεων, οι οποίες θα είναι κατάλληλες για κάθε ηλικία, αφού η ακτίνα δράσης και οι προτιμήσεις των παιδιών για τον τύπο παιχνιδιού αλλάζει ανάλογα με την ηλικία τους (Χρυσικού, 2009).

Θα πρέπει επίσης κατά το σχεδιασμό τους να λαμβάνονται υπόψη κυρίως οι ανάγκες και οι επιθυμίες των παιδιών ώστε να ενισχύεται στα παιδιά το αίσθημα ότι ως μέλη μιας τοπικής κοινωνίας εισακούεται η άποψή τους για το περιβάλλον. Στον οδηγό των Sanoff και Centeno (1986. Όπως αναφέρεται στο Μπότσογλου, 2010) ο οποίος περιγράφει αναλυτικά τη δημιουργία ενός παιχνιδότοπου κυριαρχεί η συμμετοχή όλης της κοινωνικής ομάδας της περιοχής που τον αφορά. Σ' ένα άλλο οδηγό δημιουργίας παιχνιδότοπου προτείνεται η συμμετοχή τόσο των γονιών όσο και των παιδιών σε δουλειές όπως το βάνσιμο, το φύτεμα φυτών κλπ. (Heseltine, et al., 1988. Όπως αναφέρεται στο Μπότσογλου, 2010).

Σύμφωνα με την έκθεση της Play England (2008. Όπως αναφέρεται στο Μπότσογλου, 2010) η διαδικασία προκειμένου να αξιολογηθούν και να αντιμετωπισθούν οι κίνδυνοι σ' ένα παιχνιδότοπο περιλαμβάνει τη χάραξη πλαισίου ώστε να προσδιοριστούν ποιοι κίνδυνοι είναι ωφέλιμοι για τα παιδιά και μπορούν να προσφερθούν σ' ένα ελεγχόμενο περιβάλλον, η αξιολόγηση του κινδύνου ώστε να δημιουργούνται περιβάλλοντα παιχνιδιού στα οποία λαμβάνονται υπόψη οι εύλογες προφυλάξεις ώστε να αποφεύγονται οι τραυματισμοί, ο τακτικός έλεγχος των εγκαταστάσεων και η ιεράρχηση των εργασιών επισκευών και συντήρησης, καθώς και η παρατήρηση σε πραγματικό χρόνο της χρήσης των παιχνιδοκατασκευών από τα παιδιά από έμπειρο προσωπικό. Για κάθε παιχνιδοκατασκευή ο χρόνος συντήρησης

της εξαρτάται από το είδος της, το υλικό που είναι κατασκευασμένη, τη συνήθη χρήση της και τις κλιματολογικές συνθήκες στις οποίες είναι εκτεθειμένη (Handbook for Public Playground Safety, 2008. Όπως αναφέρεται στο Μπότσογλου, 2010). Η περιοχή του παιχνιδότοπου πρέπει επίσης να ελέγχεται συχνά για κινδύνους που μπορεί να προκληθούν από σπασμένα μπουκάλια ή γυαλιά, άκρες συρματόσχοινων, καρφιά, προεξέχουσες βίδες, αιχμηρά εξαρτήματα σε οποιοδήποτε προσιτό μέρος του εξοπλισμού, καθώς και για οποιοδήποτε αντικείμενο θα μπορούσε να αποδειχθεί επικίνδυνο για τα παιδιά, ενώ είναι σημαντική και η καταγραφή των ατυχημάτων που συμβαίνουν σε κάθε παιχνιδότοπο καθώς και οι συνθήκες κάτω απ' τις οποίες έγιναν αυτά ώστε να μπορούν να εντοπισθούν τα επικίνδυνα σημεία (Μπότσογλου, 2010).

Όλες οι επιφάνειες θα πρέπει να διατηρούνται σε καλή κατάσταση, να αποστραγγίζονται καλά και να μην υπάρχει σ' αυτές λάσπη η οποία εμποδίζει τα παιδιά να χρησιμοποιούν τις παιχνιδοκατασκευές. Πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή ώστε η πρόσβαση στις παιχνιδοκατασκευές να είναι χωρίς λάσπη ώστε να ελαχιστοποιηθεί ο κίνδυνος ατυχημάτων που μπορεί να προκληθεί εξαιτίας ενός γλιστρήματος σε μια λασπωμένη επιφάνεια (Potter, 2003).

Σύμφωνα με το Handbook for Public Playground Safety (2008. Όπως αναφέρεται στο Μπότσογλου, 2010) τα κυριότερα σημεία που πρέπει να ελέγχονται ώστε να διαπιστωθεί το επίπεδο ασφάλειας ενός υπαίθριου χώρου παιχνιδιού είναι:

- Η επιφάνεια να είναι κατασκευασμένη από απορροφητικό υλικό όπως άμμος, πριονίδι ή επιφάνειες από καουτσούκ γύρω από κάθε παιχνιδοκατασκευή καθώς και σε όλη την ακτίνα χώρου που φτάνει μια παιχνιδοκατασκευή κατά τη χρήση της.
- Να μην υπάρχουν στις παιχνιδοκατασκευές επικίνδυνα σημεία όπως αιχμηρά σημεία, βίδες που προεξέχουν ή σπασμένα εξαρτήματα.
- Να μην υπάρχουν σημεία, όπως κλαδιά δέντρων, πέτρες ή κράσπεδα, στα οποία τα παιδιά μπορεί να σκοντάψουν και να πέσουν.

Ο Apter (2002. Όπως αναφέρεται στο Sandseter, 2007) τονίζει ότι η περιέργεια για το κάθε τι είναι έμφυτη στη φύση του παιδιού και ότι τα παιδιά μέσα απ' το παιχνίδι ανακαλύπτουν τι είναι και τι δεν είναι ασφαλές. Μ' αυτόν τον τρόπο, υποσυνείδητα, ελέγχουν τις δυνατότητες και τα όρια για δράση μέσα στο περιβάλλον που κινούνται. Οι Groves και McNish (2008. Όπως αναφέρεται στο Munoz, 2009) σε μια μελέτη τους έχουν δείξει ότι τα παιδιά έχουν την ικανότητα να αντιλαμβάνονται και να

αξιολογούν τον κίνδυνο όταν παίζουν σε υπαίθριους χώρους παιχνιδιού καθώς και την ικανότητα της αυτορρύθμισης των ενδεχόμενων επικίνδυνων δραστηριοτήτων. Είναι, συνεπώς, σημαντικό οι ενήλικες που συνοδεύουν τα παιδιά στους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού να μην προσπαθούν να ελέγξουν τις επικίνδυνες συμπεριφορές των παιδιών όταν αυτές εκδηλώνονται αποτρέποντάς τα, αλλά να εξηγούν στα παιδιά όλα όσα αφορούν την ασφάλειά τους διατηρώντας μια θετική στάση και λαμβάνοντας παράλληλα υπόψη τους την ανάγκη των παιδιών για περιπέτεια ώστε να βοηθούν στην ανάπτυξη της κρίσης των παιδιών (Μπότσογλου, 2010). Για παράδειγμα, το θέμα των δηλητηριωδών φυτών σε έναν υπαίθριο χώρο παιχνιδιού δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζεται εξαφανίζοντας όλα τα δηλητηριώδη φυτά απ' την περιοχή όπου παίζουν τα παιδιά αλλά ενημερώνοντας τα παιδιά και παρέχοντάς τους την κατάλληλη γνώση ώστε να τα αναγνωρίζουν και να ξέρουν πώς να προστατευτούν. Το ίδιο πρέπει να γίνεται με το νερό και με τη φωτιά. Στα παιδιά θα πρέπει να δίνεται η ευκαιρία να απολαμβάνουν τις χαρές αυτών των στοιχείων αλλά και να γνωρίζουν τους κινδύνους που αυτά κρύβουν (Hendricks, 2001. Όπως αναφέρεται στο Gleave, 2008).

Θα πρέπει επίσης να λαμβάνεται υπόψη ότι η αποφυγή του κινδύνου θέτει τα παιδιά σε μεγαλύτερο κίνδυνο γιατί χάνουν την ευκαιρία να αναπτύξουν δεξιότητες αντιμετώπισης πραγματικών επικίνδυνων καταστάσεων στην καθημερινή τους ζωή (Adams, 2001. Coster & Gleeve, 2008. Όπως αναφέρεται στο Sandseter, 2009).

Τα παιδιά απ' την πλευρά τους θα πρέπει να κατανοήσουν ποιες είναι οι αποδεκτές μορφές συμπεριφοράς σ' ένα υπαίθριο χώρο παιχνιδιού. Θα πρέπει να ξέρουν ότι επιτρέπονται συμπεριφορές όπως το κύλισμα, το τρέξιμο ή το άλμα αλλά δεν επιτρέπεται σε καμία περίπτωση το δάγκωμα, η κλοτσιά και το χτύπημα (Hudson, et al., 2002. Όπως αναφέρεται στο Χρυσικού, 2009).

7 Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΥΠΑΙΘΡΙΩΝ ΧΩΡΩΝ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

7.1 Γενικά

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (2003) ορίζει την υγεία όχι μόνο ως την απουσία ασθένειας ή αναπηρίας αλλά κυρίως ως μια κατάσταση πλήρους σωματικής, πνευματικής και κοινωνικής ευημερίας. Οι έρευνες έχουν δείξει ότι τα παιδιά ωφελούνται, σ' όλους αυτούς τους τομείς, από την επαφή τους με το φυσικό περιβάλλον (Lester & Maudsley, 2007) αφού η άμεση επαφή των παιδιών με το χώμα, την άμμο, το νερό, τον αέρα, τα φυτά και τα πουλιά είναι πολύ σημαντική (Ryder-Richardson, 2006).

Σύμφωνα με τον Tovey (2007) οι δραστηριότητες παιχνιδιού στους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού προσφέρουν ένα μοναδικό περιβάλλον το οποίο είναι ποιοτικά διαφορετικό απ' το περιβάλλον του εσωτερικού χώρου. Σ' αυτούς τους χώρους το παιδί έχει μεγαλύτερη ελευθερία, μπορεί να δοκιμάσει πράγματα και να πειραματιστεί χωρίς τους περιορισμούς που του επιβάλλει ένας εσωτερικός χώρος (Μπότσογλου, 2010), ενώ τα φυσικά υλικά, που είναι από τα καλύτερα που μπορεί να βρει ένα παιδί για να παίξει, μπορούν να βρεθούν εύκολα είτε από τα ίδια τα παιδιά είτε από τους ενήλικες (White, 2008).

Οι Fjortoft και Sageie (2000) διαπίστωσαν ότι η ψυχοκινητική ανάπτυξη των παιδιών που έρχονται καθημερινά σε επαφή με το φυσικό περιβάλλον είναι καλύτερη απ' αυτά που δεν έχουν καμία επαφή. Τα παιδιά προτιμούν τους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού γιατί τους βρίσκουν πιο ελκυστικούς (Greenman, 2005) ενώ η παρουσία φυσικών χαρακτηριστικών μέσα σ' αυτούς τους χώρους βοηθούν τα παιδιά να αναπτύξουν δημιουργικές δραστηριότητες παιχνιδιού (USDA Forest Service, 2001). Παράλληλα, παίζοντας τα παιδιά σ' αυτούς τους χώρους η εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς και τα ατυχήματα μειώνονται (Hines, 2005), οι δημιουργικές δραστηριότητες παιχνιδιού αντικαθιστούν τους καυγάδες (Malone & Tranter, 2003) και τα παιδιά κατανοούν καλύτερα την έννοια του κινδύνου (Frost, 2006). Επιπλέον, τα παιδιά αποκτούν δεξιότητες που θα τους είναι χρήσιμες στη ζωή τους ως ενήλικες, συμπεριλαμβάνοντας σ' αυτές τις κοινωνικές δεξιότητες, τις δεξιότητες για την επίλυση προβλημάτων της καθημερινής ζωής, τη δημιουργική σκέψη και τις δεξιότητες για την ασφάλειά τους (Rivkin, 2000). Όταν παίζουν στους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού τα παιδιά αναπτύσσονται συναισθηματικά και ακαδημαϊκά

μαθαίνοντας να εκτιμούν το περιβάλλον τους, να συμμετέχουν στο φανταστικό παιχνίδι, να παίρνουν πρωτοβουλίες και να αποκτούν μια κατανόηση για τις βασικές ακαδημαϊκές έννοιες όπως το να ερευνούν τις ιδιότητες ενός αντικειμένου και το πώς να χρησιμοποιούν απλά εργαλεία για να κάνουν μια δουλειά (Singer & Singer, 2000).

7.2 Στη σωματική ανάπτυξη του παιδιού

Η έρευνα έχει δείξει ότι μεταξύ των ηλικιών τρία και δώδεκα το σώμα ενός παιδιού βιώνει τη μεγαλύτερη σωματική ανάπτυξη, κάτι που φαίνεται κι απ' την ανάγκη του παιδιού να τρέξει, να σκαρφλώσει και να πηδήσει σε υπαίθριους χώρους (Janz et al., 2000). Τα παιδιά που έχουν πρόσβαση στους υπαίθριους χώρους, οι οποίοι μπορούν να χρησιμοποιηθούν εύκολα, έχουν υψηλότερα επίπεδα σωματικής δραστηριότητας (Bird, 2004, Veitch et al., 2005) αναπτύσσοντας έτσι τη σωματική τους δύναμη, την ισορροπία και το συντονισμό των κινήσεων (Fjortoft, 2004). Οι Dymont και Bell (2008) σε μια έρευνα τους βρήκαν επίσης ότι σε σύγκριση με την ομάδα ελέγχου, στα παιδιά στα οποία παρέχονταν πρόσβαση για παιχνίδι σε χώρους με φυσικό περιβάλλον παρατηρήθηκε σημαντική βελτίωση στην κινητικότητα, στην ισορροπία και στο συντονισμό.

Λέγεται ότι η παχυσαρκία στα παιδιά συνδέεται με παράγοντες τέτοιους όπως η αλλαγή της διατροφής και η έλλειψη σωματικής δραστηριότητας (BMA, 2007). Κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες τα ποσοστά παχυσαρκίας στα παιδιά 6 έως 11 ετών έχουν διπλασιαστεί ενώ στους έφηβους από 12 έως 19 ετών έχουν τριπλασιαστεί και σήμερα 13 τοις εκατό των παιδιών και 14 τοις εκατό των εφήβων είναι σημαντικά υπέρβαροι (RAND, 2004, NANA, 2003). Ένα ποσοστό μεγαλύτερο του 60 τοις εκατό των υπέρβαρων παιδιών ηλικίας 5-10 ετών έχουν τουλάχιστον ένα παράγοντα κινδύνου να αναπτύξουν καρδιαγγειακά νοσήματα, όπως ανεβασμένα επίπεδα ινσουλίνης, υψηλή χοληστερίνη, ή υψηλή αρτηριακή πίεση και 25 τοις εκατό έχουν δύο ή περισσότερους παράγοντες (Healthlink, 2009).

Καθώς ο χρόνος που τα παιδιά περνάνε στους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού σχετίζεται με υψηλότερα επίπεδα σωματικής δραστηριότητας είναι φανερό ότι ο χρόνος σ' αυτούς τους χώρους συμβάλλει σημαντικά στην καταπολέμηση της παιδικής παχυσαρκίας (Boseley, 2005, Ebberling et al., 2002) και επακόλουθα στην καλύτερη υγεία (de Vries et al., 2003, Mackett & Paskins, 2004, Martin et al, 2006, Mitchell & Popham, 2007). Δραστηριότητες με έντονες κινήσεις που γίνονται σε

υπαίθριο χώρο, όπως τα τρέξιμο, το σκαρφάλωμα και το πήδημα, καθώς και άλλες δραστηριότητες παιχνιδιού, όχι μόνο δυναμώνουν τους μύες του παιδιού, αλλά βοηθούν επίσης στην ανάπτυξη και την τόνωση της καρδιάς και των πνευμόνων του παιδιού και βελτιώνουν τη λειτουργία άλλων ζωτικών οργάνων. Για παράδειγμα, το ζωηρό παιχνίδι διεγείρει το πεπτικό σύστημα του παιδιού και βελτιώνει την όρεξή του εξασφαλίζοντας έτσι τη συνεχή σωματική ανάπτυξη (Pica, 2003). Παράλληλα όμως αναπτύσσονται και τα νευρικά κέντρα στον εγκέφαλο του παιδιού βοηθώντας την καθαρότερη σκέψη και αυξάνοντας τις ικανότητες μάθησης (Jenson, 2000).

Υπάρχουν επίσης πορίσματα ερευνών τα οποία δείχνουν ότι ο χρόνος που ένα παιδί περνάει σε υπαίθριο χώρο σχετίζεται με την καλύτερη ανάπτυξη του ανοσοποιητικού συστήματός του. Παρατηρήθηκε, για παράδειγμα, ότι οι παιδικοί σταθμοί οι οποίοι στο πρόγραμμά τους περιλαμβάνουν αρκετό χρόνο τον οποίο τα παιδιά θα περάσουν σε υπαίθριο χώρο παιχνιδιού καταγράφουν λιγότερες περιπτώσεις απουσίας των παιδιών εξαιτίας κάποιας ασθένειας (Fjortoft, 2001).

Το παιχνίδι των παιδιών στους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού συνδέεται κυρίως με δραστηριότητες φυσικής άσκησης και την κατανάλωση ελεύθερου χρόνου (Μπότσογλου, 1998). Το παιχνίδι στις παιχνιδοκατασκευές κινητοποιεί τις λειτουργίες που σχετίζονται με την αντίληψη του παιδιού για το σχήμα του σώματός του και το βοηθάει να βιώσει και να αντιμετωπίσει προβλήματα λειτουργικών κινήσεων όπως ο συντονισμός χεριών-ματιών, η αναρρίχηση, το ανέβασμα της σκάλας και η λεπτή κινητικότητα, ενεργοποιώντας παράλληλα τη φαντασία του αντιστοιχώντας σε αντικείμενα της πραγματικότητας υποκειμενικά στοιχεία (Μπότσογλου, 2010). Επιπλέον, στους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού δίνεται στα παιδιά η ευκαιρία να εξελίσσουν την αντίληψη του περιβάλλοντος που βασίζεται στη σταθερή θέση του σώματός τους. Το παιδί αποκτά μια διαφορετική, κιναισθητική αντίληψη του χώρου που το περιβάλλει όταν για παράδειγμα κάνει κούνια και η ταχύτητα με την οποία κουνιέται μεταβάλλει συνεχώς το ύψος που βρίσκεται από τη γη ή όταν βρίσκεται στο πιο ψηλό σημείο της τσουλήθρας κι αφήνει το σώμα του να γλιστρήσει με ταχύτητα (Μπότσογλου, 2010). Το παιδί μαθαίνει επίσης τις δυνατότητες και τη λειτουργία του σώματός του καθώς μέσα απ' το παιχνίδι στους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού ελέγχει τη δύναμη του τόσο εξωτερικά όσο και εσωτερικά, όπως για παράδειγμα δοκιμάζει το πόσο ψηλά μπορεί να σκαρφαλώσει,

πως χτυπάει η καρδιά του όταν τρέχει, αν είναι αρκετά γενναίο να πηδήσει από ένα ορισμένο ύψος (Hewes & McEwan, 2005).

Σημαντικό είναι επίσης ότι ο χρόνος που περνάνε τα παιδιά στους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού έχει δείξει ότι συμβάλλει θετικά στη μείωση του στρες, στην αποτροπή της κατάθλιψης (Douglas, 2005), στα προβλήματα των παιδιών που σχετίζονται με το γαστρεντερικό τους σύστημα, στη βελτίωση του ύπνου (Frost, 2006). Μια έρευνα έχει επίσης δείξει ότι η μείωση του χρόνου που τα παιδιά περνάνε σε εξωτερικό χώρο συμβάλλει στην αύξηση της παιδικής μυωπίας (Nowak, 2004).

Έγιναν επίσης μελέτες οι οποίες έδειξαν ότι στα παιδιά με Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής και Υπερκινητικότητας (ΔΕΠΥ) τα συμπτώματα μειώνονται ακόμη κι αν τα παιδιά κάνουν μόνο ένα περίπατο σ' έναν υπαίθριο χώρο παιχνιδιού, ενώ τα επίπεδα της συγκέντρωσής τους αυξάνονται, ιδιαίτερα αν οι υπαίθριοι αυτοί χώροι συμπεριλαμβάνουν στοιχεία της φύσης (Taylor et al., 2001, Taylor & Kuo, 2009).

7.3 Στη γνωστική ανάπτυξη του παιδιού

Οι Frost et al., (2001) σε μια έρευνά τους διαπίστωσαν ότι σε σχέση με τον εσωτερικό χώρο, ο υπαίθριος χώρος οδηγούσε τόσο τα αγόρια όσο και τα κορίτσια περισσότερο σε συμβολικό παιχνίδι. Οι Shim et al., (2001) αναφέρουν ότι τα παιδιά προσχολικής ηλικίας είχαν περισσότερες πιθανότητες να αναπτύξουν πιο σύνθετες μορφές παιχνιδιού, όπως το δραματικό ή το αλληλεπιδραστικό παιχνίδι, όταν έπαιζαν στον υπαίθριο χώρο παρά όταν έπαιζαν σ' ένα εσωτερικό χώρο. Υποστηρίζεται επίσης ότι η κίνηση μαζί με το παιχνίδι είναι ένας απ' τους πιο φυσικούς και δυναμικούς τρόπους μάθησης για τα παιδιά (Bilton, 2002) και ότι η επαφή των παιδιών με το φυσικό περιβάλλον συνδέεται με τη βελτίωση του επιπέδου της γνωστικής τους ανάπτυξης μέσα από δραστηριότητες παρατήρησης και επίλυσης προβλημάτων (Crain, 2001, Pyle, 2002, Wells, 2000). Επιπλέον, σύμφωνα με τον Waller (2005) η ανάληψη ρίσκου σε φυσικό περιβάλλον συνδέεται άμεσα με την ανάπτυξη της μάθησης στα παιδιά.

Οι O'Brien και Murray (2005) υποστηρίζουν ότι η επαφή των παιδιών με στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος στον εξωτερικό χώρο σχετίζεται με την αυξημένη δημιουργικότητα των παιδιών και με τη γλωσσική τους ανάπτυξη, ενώ οι Dymont και Bell (2008, 957-960) βρήκαν ότι η γνωστική ανάπτυξη των παιδιών υποστηρίζεται

απ' τους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού γιατί «το φυσικό περιβάλλον γενικά μπορεί να βοηθήσει στην προώθηση της αυξανόμενης συγκέντρωσης, στη λειτουργία της προσοχής και στην αυτοπειθαρχία».

Το παιχνίδι είναι το κύριο όχημα για την ανάπτυξη της φαντασίας, της ευφυΐας και της γλώσσας (Brown, 2001). Οι υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού μεγιστοποιούν τις ευκαιρίες που έχουν τα παιδιά να αλληλεπιδράσουν με τους συνομηλίκους τους παίζοντας (Brown, 2001) κάτι που επιτρέπει στα παιδιά να εκφράζουν τις ιδέες τους και τα συναισθήματά τους, να αναπτύσσουν τις δεξιότητες τους στον προφορικό λόγο (Hernandez, 2001) καθώς και τις δεξιότητες τους στην επίγνωση, την αιτιολόγηση και την παρατήρηση (Pyle, 2002).

7.4 Στην κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού

Σύμφωνα με τις έρευνες το φυσικό περιβάλλον ενθαρρύνει την κοινωνική αλληλεπίδραση των παιδιών (Bixler et al., 2002). Οι υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού είναι χώροι που ευνοούν τη συγκέντρωση ομάδων ανθρώπων και την ομαδική χρήση τους και στους οποίους συνυπάρχουν και λειτουργούν συνδυασμένα το κοινωνικό και το πολιτισμικό περιβάλλον, οι διαδικασίες αγωγής και το παιχνίδι. Αποτελούν εστίες κοινωνικής αλληλεπίδρασης τόσο μεταξύ των παιδιών όσο και των παιδιών με τους ενήλικες και δίνουν έτσι την ευκαιρία στο παιδί να ωριμάσει συναισθηματικά και κοινωνικά μέσα απ' τις εμπειρίες του (Μπότσογλου, 2010).

Οι Brown et al., (2009) βρήκαν ότι όταν τα παιδιά βρίσκονται στους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού αλληλεπιδρούν περισσότερο με τους συνομηλίκους τους απ' ότι όταν βρίσκονται σ' ένα κλειστό χώρο γιατί εκεί τους παρέχεται περισσότερος χώρος για συνάθροιση και επικοινωνία αλλά και γιατί η πρωτοβουλία για παιχνίδι παίρνεται απ' τα ίδια τα παιδιά και όχι απ' τους ενήλικες. Μέσα απ' το παιχνίδι μαθαίνουν τεχνικές διαπραγμάτευσης κυρίως όταν χρησιμοποιούν τις παιχνιδοκατασκευές και μαθαίνουν να είναι υπεύθυνα για τους άλλους όπως παράδειγμα τα μεγαλύτερα παιδιά που συνοδεύουν τα μικρότερα αδέρφια τους (Mikkelsen & Christensen, 2009, Thomas & Thompson, 2004). Μαθαίνουν επίσης κοινωνικούς και πολιτισμικούς κανόνες, πειραματίζονται με τα διάφορα συναισθήματα, εξερευνούν το σύστημα των κοινωνικών συμβόλων (Frost, 1997) και αναπτύσσουν μέσα απ' την εμπειρία τους και μέσα απ' την αλληλεπίδραση τους με το περιβάλλον και τους συνομηλίκους τους

την ικανότητα τους να διακρίνουν ανάμεσα στη σημαντική και την ασήμαντη πληροφορία (Perry et al., 2000).

Στο συμβολικό παιχνίδι τα παιδιά με χαμηλές ικανότητες κινητικότητας είναι λιγότερο πιθανό να πάρουν μέρος στο κοινωνικό παιχνίδι. Αντιθέτως τα παιδιά με υψηλότερες ικανότητες κινητικότητας ενδέχεται να είναι πιο κοινωνικά στους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού, ενώ τα παιδιά με σωματικές κινητικές δυσκολίες είναι λιγότερο πιθανό να συμμετάσχουν σε κοινωνικές δραστηριότητες (Bar-Heim & Bart, 2006). Αυτό εν μέρει μπορεί να αποδοθεί στις σωματικές απαιτήσεις που παρουσιάζει το παιχνίδι στον υπαίθριο χώρο παιχνιδιού, αλλά μπορεί επίσης να οφείλεται στην ανάπτυξη της κινητικότητας του παιδιού. Όπως έχει δείχθει υπάρχει μία σχέση ανάμεσα στην ανάπτυξη της κινητικότητας και την κοινωνική ανάπτυξη. Αν η κοινωνική ανάπτυξη εξαρτάται απ' το επίπεδο της ανάπτυξης της κινητικότητας και η ανάπτυξη της κινητικότητας επηρεάζεται θετικά απ' το αυξανόμενο παιχνίδι στους υπαίθριους χώρους, τότε είναι αναγκαίο το περισσότερο παιχνίδι σε υπαίθριους χώρους παιχνιδιού ώστε να αρχίσουν τα παιδιά που τείνουν να κλείνονται στον εαυτό τους να γίνουν πιο κοινωνικά (Fjortoft, & Sageie, 2000).

Τέλος, έχει δείχθει ότι το παιχνίδι στους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού μειώνει ή εξαλείφει την αντικοινωνική συμπεριφορά όπως τη βία, τον εκφοβισμό, το βανδαλισμός και τη ρύπανση του περιβάλλοντος (Malone & Tranter, 2003, Moore & Cosco, 2000).

7.5 Στην ψυχική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού

Η έρευνα έχει τονίσει το σημαντικό ρόλο που έχει η επαφή με τους υπαίθριους χώρους όχι μόνο στη σωματική κατάσταση του ατόμου αλλά και στην ψυχική και συναισθηματική του κατάσταση και οι ψυχολόγοι έχουν διερευνήσει τα οφέλη που έχει η επαφή με τη φύση για την ψυχική υγεία (Harting, 2007), όπως για παράδειγμα η αποκατάσταση της αρνητικής διάθεσης (Bell et al., 2003). Πάνω από 100 μελέτες σχετικά με την επίδραση των υπαίθριων χώρων στην υγεία έχουν δείξει ότι το φυσικό εξωτερικό περιβάλλον παράγει θετικές σωματικές και ψυχολογικές αντιδράσεις στους ανθρώπους, συμπεριλαμβάνοντας το μειωμένο στρες και το γενικότερο αίσθημα ευεξίας (Lewis, 1996).

Παράλληλα, οι έρευνες τονίζουν ότι η λήψη ρίσκων κατά τη διάρκεια των παιχνιδιών στους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού μπορεί να έχει θετικές επιδράσεις όχι

μόνο στην αναπτυξιακή και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών αλλά και σε στις συναισθηματικές τους ανάγκες (Gill, 2007).

7.6 Στην ενήλικη ζωή του παιδιού

Η αύξηση της σωματικής δραστηριότητας κατά την παιδική ηλικία μπορεί να βελτιώσει τη διάρκεια εστίασης της προσοχής κατά τη διάρκεια μιας δραστηριότητας, να διευκολύνει τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις, αλλά και να θέσει τα πρότυπα και τις προϋποθέσεις για εφόρου ζωής πρακτικές όπως το να παραμείνει το άτομο σωματικά δραστήριο και ενεργό και κατά τη διάρκεια όλης της ενήλικης ζωής του συμβάλλοντας έτσι σημαντικά στη διατήρηση της συνολικής του υγείας (Robert Wood Johnson Foundation, 2007).

Η έλλειψη σωματικής δραστηριότητας κατά την παιδική ηλικία συνδέεται με συγκεκριμένα προβλήματα κατά τη διάρκεια της ενήλικης ζωής όπως για παράδειγμα η οστεοπόρωση (Andersen et al., 2004, Stratton & Mullan, 2005). Όπως αναφέρθηκε και στην προηγούμενη ενότητα η έλλειψη σωματικής δραστηριότητας οδηγεί στην παχυσαρκία κι αυτή στη συνέχεια αυξάνει τον κίνδυνο για παθήσεις των οστών, αλλά ακόμη και για κάποιους τύπους καρκίνου αργότερα στη ζωή και αυξάνει επίσης τον κίνδυνο εμφάνισης διαβήτη Τύπου 2. Επιπλέον τα παιδιά που είναι υπέρβαρα πριν την ηλικία των 8 ετών τείνουν να είναι υπέρβαροι και ως ενήλικες. Η παιδική παχυσαρκία σημαίνει επίσης αύξηση της πιθανότητας ορθοπεδικών προβλημάτων στο μέλλον αλλά και κακό ύπνο (Healthlink, 2009).

Επιπλέον, όταν τα παιδιά παίζουν στους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού αποκτούν δεξιότητες αξιολόγησης και διαχείρισης του κινδύνου οι οποίες θα τα βοηθήσουν να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες που θα συναντήσουν αργότερα στην ενήλικη ζωή τους (Jensen, 1995), καθώς και κοινωνικές δεξιότητες, δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων, δημιουργικής σκέψης και λήψης μέτρων ασφάλειας απαραίτητες επίσης στην ενήλικη ζωή τους (Rivkin, 2000). Τέλος, η O'Brien (2009) αναφέρει ότι εάν τα παιδιά δεν επισκεφτούν δασύλλια και χώρους πρασίνου όταν είναι μικρά τότε θα γίνουν ενήλικες που δεν χρησιμοποιούν αυτά τα μέρη και συνεπώς ενήλικες που δεν θα έχουν αναπτύξει κοινωνικούς, πολιτισμικούς και συναισθηματικούς συνδέσμους με το φυσικό κόσμο.

8 ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Απ' τη μελέτη των ερευνών που έχουν γίνει σχετικά με τη συμβολή των υπαίθριων χώρων παιχνιδιού στην ανάπτυξη του παιδιού φαίνεται ότι το παιχνίδι καταλαμβάνει ένα μεγάλο και σημαντικό μέρος της ζωής του παιδιού και συμβάλλει ουσιαστικά στην υγιή ανάπτυξή του (Isenberg & Quisenberry, 2002) ενώ παράλληλα παρέχει ουσιώδη οφέλη που το συνοδεύουν σ' όλη τη διάρκεια της ζωής του.

Σημαντικό χαρακτηριστικό του παιχνιδιού είναι η αυθόρμητη συμμετοχή του παιδιού σ' αυτό (Huisziga, 1980, Caillois, 1991), ενώ ταυτόχρονα το παιχνίδι διέπεται από κανόνες που διευκολύνουν την πραγματοποίησή του (Μπότσογλου, 2010). Όταν το παιδί παίζει, χαίρεται, αυτοσχεδιάζει, δημιουργεί, εκφράζεται ελεύθερα και απολαμβάνει τη ζωή. Μαθαίνει να συνθέτει νέα στοιχεία απ' αυτά που ήδη υπάρχουν κοντά του, ανακαλύπτει νέα, αναπτύσσει την ευρηματικότητά του και μαθαίνει να υπακούει σε κανόνες απαραίτητους για τη διαδικασία του παιχνιδιού, να συνεργάζεται, να κερδίζει και να χάνει.

Το παιδί μπορεί να παίζει τόσο σε εσωτερικούς όσο και σε εξωτερικούς χώρους αλλά οι εξωτερικοί χώροι, γνωστοί ως υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού, προσφέρουν μεγαλύτερα οφέλη. Παλιότερα οι υπαίθριοι αυτοί χώροι παιχνιδιού ήταν ανοικτοί χώροι, όπως οι αλάνες της γειτονιάς όπου τα παιδιά έπαιζαν μπάλα, κυνηγητό ή κρυφτό, ενώ στη συνέχεια σε επιλεγμένους ανοιχτούς χώρους προστέθηκαν διάφορες παιχνιδοκατασκευές οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν δημιουργικά ως παιδαγωγικά εργαλεία και να διεγείρουν τις αισθήσεις των παιδιών, να προάγουν την περιέργειά τους και τη φυσική τους ενέργεια και να παρέχουν δυνατότητες για σωματική δραστηριότητα αλλά και για διαπροσωπικές και κοινωνικές σχέσεις (Tang, 2001). Άλλα χαρακτηριστικά των υπαίθριων χώρων παιχνιδιού είναι το μη στατικό τους περιβάλλον, ο μεγαλύτερος χώρος τους σε σχέση με τους εσωτερικούς χώρους παιχνιδιού, οι ποικίλες κοινωνικές αλληλεπιδράσεις που προσφέρουν, ο διαφορετικός τύπος εξοπλισμού και τα διάφορα υλικά που μπορούν να χρησιμοποιηθούν σ' αυτούς (Χρυσικού, 2009).

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία υπάρχουν δύο τύποι υπαίθριων χώρων παιχνιδιού: οι παραδοσιακοί χώροι οι οποίοι διαθέτουν τις κλασικές παιχνιδοκατασκευές όπως οι κούνιες, οι τσουλήθρες και οι τραμπάλες και οι παιχνιδότοποι περιπέτειας στους οποίους δεν υπάρχει εγκατεστημένος κατασκευασμένος εξοπλισμός αλλά το παιδί

μπορεί να χρησιμοποιήσει φυσικά υλικά, όπως ξύλα, χώμα και νερό, και να παίζει μ' αυτά ελεύθερα (Μπότσογλου, 2010). Όποιος και να είναι όμως ο τύπος του υπαίθριου χώρου παιχνιδιού, αυτός θα πρέπει να είναι σωστά σχεδιασμένος ώστε να παρέχει ασφάλεια στο παιδί και ευκαιρίες να αλληλεπιδράσει με το φυσικό του περιβάλλον (Bixler & Floyd, 1997). Ωστόσο, φαίνεται ότι οι ανάγκες των παιδιών δεν καλύπτονται πλήρως απ' αυτούς γιατί οι σύγχρονοι υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού που σχεδιάζονται από ενήλικες δεν εμπεριέχουν φυσικές περιοχές για συμβολικό παιχνίδι, δεν προσφέρουν εποικοδομητικά υλικά (Staempfli, 2009) και δεν παρέχουν στα παιδιά ευκαιρίες για ανάπτυξη της φαντασίας και ανάληψη ρίσκου (Johnson, 2004).

Το παιχνίδι στους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού εμπεριέχει και τους κινδύνους, οι οποίοι μπορούν να διακριθούν σε ωφέλιμους και μη ωφέλιμους. Οι ωφέλιμοι κίνδυνοι παρέχουν στα παιδιά προκλήσεις και δραστηριότητες που εξάπτουν τη φαντασία τους και τα ωθούν να δοκιμάσουν τα όριά τους και η ανάληψή τους απ' τα παιδιά συμβάλλει θετικά στην ανάπτυξή τους (Ball, 2002) και τα βοηθάει να αναπτύξουν δεξιότητες που θα τους χρησιμεύσουν στην υπόλοιπη ζωή τους ώστε να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά καθημερινές, απρόβλεπτες καταστάσεις (Gill, 2007).

Οι μη ωφέλιμοι κίνδυνοι είναι αδύνατο να αξιολογηθούν από τα παιδιά και δεν προσφέρουν σ' αυτά τίποτα. Οι κίνδυνοι αυτοί οφείλονται κυρίως σε κατεστραμμένες παιχνιδοκατασκευές, αιχμηρά αντικείμενα του εξοπλισμού, παγίδες που δεν μπορούν να διακριθούν εύκολα, ακατάλληλη επίστρωση εδάφους και ακατάλληλα υλικά των παιχνιδοκατασκευών. Οι έρευνες, ωστόσο, έχουν δείξει ότι τα περισσότερα ατυχήματα στους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού δεν συμβαίνουν εξαιτίας ελαττωματικού εξοπλισμού ή κακού σχεδιασμού αλλά οφείλονται περισσότερο στην έμφυτη βιασύνη των παιδιών και στην ακατάλληλη χρήση του εξοπλισμού (Ball, 2002, Morrongiello & Lasenby-Lessard, 2006, Ordonana, et al., 2008).

Όσα αναφέρθηκαν πιο πάνω για τους κινδύνους δείχνουν ότι για να είναι ασφαλείς οι υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού θα πρέπει να έχει γίνει προσεκτικός σχεδιασμός του χώρου, να υπάρχει σ' αυτούς ο κατάλληλος εξοπλισμός για την ηλικία των παιδιών και να χρησιμοποιούνται τα κατάλληλα υλικά τόσο στις παιχνιδοκατασκευές όσο και στην επίστρωση του εδάφους.

Το παιχνίδι στους κατάλληλα σχεδιασμένους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού προσφέρει πολλαπλά οφέλη στο παιδί τόσο στην σωματική του ανάπτυξη όσο και στη

γνωστική, την ψυχική, τη συναισθηματική και την κοινωνική του ανάπτυξη. Τα παιδιά που έρχονται σε επαφή καθημερινά με το εξωτερικό περιβάλλον στο οποίο μπορούν να κινηθούν, να παίζουν και να αλληλεπιδράσουν ελεύθερα με τους συνομηλίκους τους αναπτύσσουν τη σωματική τους δύναμη, την ισορροπία και το συντονισμό των κινήσεών τους (Fjortoft, 2004). Τα υψηλότερα επίπεδα της σωματικής τους δραστηριότητας σ' αυτούς τους χώρους συμβάλλουν στην ενδυνάμωση των μυών τους, στην καταπολέμηση της παχυσαρκίας (Boseley 2005, Ebberling et al., 2002), στην τόνωση της καρδιάς και των πνευμόνων, στη βελτίωση της όρεξης (Pica, 2003), στη βελτίωση του ύπνου (Frost, 2006) στην ανάπτυξη του ανοσοποιητικού τους συστήματος, στην τόνωση των νευρικών κυττάρων αυξάνοντας έτσι την ικανότητα μάθησης (Jenson, 2000) αλλά και στην μείωση του στρες και την αποτροπή της κατάθλιψης (Douglas, 2005). Παράλληλα το παιδί αναπτύσσει καλύτερη αντίληψη για το σχήμα, τη λειτουργία και τη δύναμη του σώματός του (Hewes & McEwan, 2005), καλύτερη αντίληψη για το περιβάλλον γύρω του και καλλιεργεί τη φαντασία του (Μπότσογλου, 2010). Για παράδειγμα, ένα παιδί που παίζει σ' έναν υπαίθριο χώρο παιχνιδιού μπορεί να επιστρατεύσει τη φαντασία του και να παρέμβει ενεργητικά στον παιχνιδότοπο και στις παιχνιδοκατασκευές για να επινοήσει τους ήρωες του που μπορεί να κατοικούν μέσα σε θάμνους ή να περιφέρονται γύρω απ' τις παιχνιδοκατασκευές, να μετατρέψει ένα φύλλο σε πιάτο ή ένα κλαδί σε ξίφος, να εμπνευστεί απ' το χρώμα των παιχνιδοκατασκευών και να ονομάσει τον χώρο στον οποίο παίζει, να φτιάξει τούρτα από λάσπη, να δώσει φανταστικό ρόλο σε διάφορα στοιχεία της φύσης όπως λουλούδια και δέντρα ή να αιχμαλωτίσει ένα τέρας που ζει στην κορυφή της τσουλήθρας, αναπτύσσοντας και βελτιώνοντας μ' αυτό τον τρόπο την παιδική του φαντασία η οποία είναι απαραίτητη για τη γνωστική αλλά και την κοινωνική και συναισθηματική του ανάπτυξη.

Έχει επίσης υποστηριχθεί ότι το παιχνίδι στους εξωτερικούς χώρους παιχνιδιού και η επαφή των παιδιών με το φυσικό περιβάλλον βελτιώνει την ευφυΐα τους (Brown, 2001) και τα επίπεδα της γλωσσικής και γνωστικής ανάπτυξης τους (O'Brien & Murray, 2005, Crain, 2001, Dymont & Bell, 2008, Pyle, 2002, Wells, 2000) ενώ η ανάληψη ρίσκου συνδέεται άμεσα με την ανάπτυξη μάθησης (Waller, 2000). Με την αλληλεπίδρασή τους με τους συνομηλίκους τους κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού αναπτύσσουν τις προφορικές τους δεξιότητες (Hernandez, 2001), τις δεξιότητές τους στην επίγνωση, την αιτιολόγηση και την παρατήρηση (Pyle, 2002) και βελτιώνουν τις

κοινωνικές τους δεξιότητες μαθαίνοντας να παρατηρούν, να είναι υπεύθυνα για τους άλλους και να διαπραγματεύονται (Mikkelsen & Christensen, 2009, Thomas & Thompson, 2004). Η αντικοινωνική τους συμπεριφορά μειώνεται, η βία, ο βανδαλισμός, ο εκφοβισμός και η ρύπανση του περιβάλλοντος εξαλείφονται (Malone & Tranter, 2003, Moore & Cosco, 2000). Όταν παίζουν με τα άλλα παιδιά, χτίζοντας για παράδειγμα ένα σπιτάκι από λάσπη, ή ορμώντας σ' ένα φανταστικό κάστρο, που μπορεί να είναι ένα δεντρόσπιτο ή μια οποιαδήποτε άλλη παιχνιδοκατασκευή, για να σώσουν τη βασιλοπούλα, δεν εξερευνούν απλώς ένα φανταστικό κόσμο, αλλά μαθαίνουν να συνεργάζονται, να μοιράζονται, να δίνουν και να δέχονται βοήθεια, να χειρίζονται τις συγκρούσεις, να μαθαίνουν τα δικαιώματά τους αλλά και να σέβονται τα δικαιώματα των άλλων. Γενικότερα, μέσω της αλληλεπίδρασής τους μαθαίνουν τους κανόνες που διέπουν τις κοινωνικές συναναστροφές. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι για να επιτευχθούν όλα αυτά πρέπει οι υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού να είναι κατασκευασμένοι με τέτοιο τρόπο ώστε να ανταποκρίνονται στις ανάγκες και στις προσδοκίες των παιδιών για δημιουργικό και εκφραστικό παιχνίδι παρέχοντας σ' αυτά προκλήσεις και περιοχές για εξερεύνηση.

Η επαφή του παιδιού με το φυσικό χώρο στους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού προάγει την ψυχική υγεία του (Harting, 2007), ενώ η ανάληψη ρίσκου επιδρά θετικά και στις συναισθηματικές ανάγκες του (Gill, 2007). Παράλληλα, η αλληλεπίδρασή του με τα άλλα παιδιά το κάνει να νιώθει ότι είναι αποδεκτό, αναπτύσσει αισθήματα συμπάθειας και μαθαίνει να λαμβάνει υπόψη του τα συναισθήματα των άλλων.

Οι έρευνες δείχνουν ότι τα οφέλη που αποκομίζουν τα παιδιά απ' τις ώρες που περνάνε στους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού μπορούν να επηρεάσουν θετικά την υπόλοιπη ζωή τους. Έτσι η αύξηση της σωματικής τους δραστηριότητας βοηθάει να αποφύγουν τόσο ψυχικές και συναισθηματικές διαταραχές κατά την ενήλικη ζωή τους όσο και σωματικά προβλήματα όπως για παράδειγμα η παχυσαρκία, τα ορθοπεδικά προβλήματα, η οστεοπόρωση (Andersen et al., 2004, Stratton & Mullan, 2005) και ο διαβήτης Τύπου 2. Επιπλέον, τα παιδιά μέσα απ' την ανάληψη ρίσκου κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού στις παιδικές χαρές μαθαίνουν να χειρίζονται τους κινδύνους που θα συναντήσουν στην ενήλικη ζωή τους (Jensen, 1995), αποκτούν δεξιότητες που θα τους είναι απαραίτητες στο μέλλον όπως οι κοινωνικές δεξιότητες και οι δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων (Rivkin, 2000). Σημαντικό ρόλο όμως και

σ' αυτό το σημείο παίζει η πρόβλεψη και ο κατάλληλος σχεδιασμός του υπαίθριου χώρου παιχνιδιού ώστε τα παιδιά να μην εκτίθενται σε επικίνδυνες συνθήκες που μπορεί να προκαλέσουν σοβαρούς τραυματισμούς, όπως για παράδειγμα η τοποθέτηση ακατάλληλων παιχνιδοκατασκευών ή οι χαλασμένες παιχνιδοκατασκευές και η κάλυψη της επιφάνειας με ακατάλληλο ή επικίνδυνο υλικό, αν και θα πρέπει να αναγνωρισθεί ότι ποτέ κάτι δεν μπορεί να γίνει απόλυτα ασφαλές κι ότι απλά θα πρέπει να υπάρχει μια ισορροπία ανάμεσα στους κινδύνους τους οποίους μπορεί να εκτεθεί το παιδί, την ανάληψη ρίσκου που επιθυμεί να αναλάβει, και στο παιχνίδι και τη διασκέδαση.

Τέλος, η επαφή τους με τα φυσικά στοιχεία τα βοηθάει να αποκτήσουν περιβαλλοντική συνείδηση (O'Brien, 2009). Ο υπαίθριος χώρος παιχνιδιού στον οποίο υπάρχει έντονη η παρουσία των φυσικών στοιχείων, καθώς και η άμεση επαφή των παιδιών με ακατέργαστα φυσικά υλικά, όπως η πέτρα, το ξύλο, το νερό και το χώμα, κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού, επιτρέπει στο παιδί να αντιληφθεί τη θέση του μέσα στο φυσικό κόσμο και ότι οι άνθρωποι είναι μέρος ενός μεγαλύτερου συνόλου και να αντιληφθεί το ρόλο που καλείται να έχει στο μέλλον ώστε να υιοθετήσει μια σωστή στάση και συμπεριφορά για την προστασία και τη διατήρηση του περιβάλλοντος.

9 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Οι υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού αποτελούν τμήματα του πολεοδομικού ιστού μιας πόλης τα οποία είναι εξοπλισμένα με παιχνιδοκατασκευές, προορίζονται να χρησιμοποιηθούν από τα παιδιά για δραστηριότητες παιχνιδιού και παρέχουν ευκαιρίες για κίνηση και ελευθερία, διασκέδαση και παιχνίδι το οποίο, όπως έχουν δείξει οι έρευνες, συμβάλλει στην κινητική, νοητική, συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών. Συνεπώς, οι υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού αποκτούν μια ιδιαίτερη αξία και σημασία ως χώροι αγωγής του παιδιού.

Με την παρούσα βιβλιογραφική ανασκόπηση έγινε μια προσπάθεια να καταγραφεί και να διερευνηθεί ο ρόλος και η συμβολή των υπαίθριων χώρων παιχνιδιού στην ανάπτυξη και εξέλιξη του παιδιού. Μέσα απ' αυτή φαίνεται ότι το παιχνίδι είναι αναπόσπαστο στοιχείο της σωματικής και διανοητικής ανάπτυξης του παιδιού κι ότι η αξία των υπαίθριων χώρων παιχνιδιού, σε περιβάλλοντα περιοριστικά για το παιδί όπως είναι οι σύγχρονες πόλεις, είναι πραγματικά τεράστια. Τα παιδιά για να αναπτυχθούν ομαλά έχουν ανάγκη να τρέξουν, να πηδήσουν, να σκαρφαλώσουν και να αλληλεπιδράσουν τόσο με τους συνομηλίκους τους όσο και με τους ενήλικες κι αυτό αποδεικνύεται ότι γίνεται καλύτερα σ' ένα υπαίθριο χώρο.

Οι ερευνητές υποστηρίζουν ότι οι υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού είναι χώροι δραστηριοποίησης και κοινωνικοποίησης του παιδιού κι ότι αυτοί επιτελούν ένα σημαντικό έργο όχι μόνο στην σωματική αλλά και στη νοητική, ψυχική και συναισθηματική του εξέλιξη και ωρίμανση. Έχουν αποδείξει ότι οι χώροι αυτοί προάγουν τη φυσική άσκηση, την κριτική σκέψη, τη δημιουργικότητα και τη φαντασία, τη γνωστική ανάπτυξη, τη συναισθηματική και ψυχική ανάπτυξη και πρωτοβουλία, την επικοινωνία με τα άλλα παιδιά και την κοινωνική επιβεβαίωση και συνεργασία, την αυτονομία, την αίσθηση ευθύνης καθώς και την ικανότητα επίλυσης προβλημάτων. Συμβάλλουν στην καταπολέμηση της καθιστικής ζωής και των παρενεργειών της, όπως η παχυσαρκία, και βοηθούν στην κοινωνικοποίηση των παιδιών. Επιπλέον, τα παιδιά έλκονται απ' τα φυσικά στοιχεία με τα οποία έρχονται σε επαφή σ' αυτούς τους χώρους τονώνοντας έτσι το συναισθηματικό τους υπόβαθρο αλλά και τις περιβαλλοντικές τους ανησυχίες και αποκτώντας περιβαλλοντική συνείδηση.

Λαμβάνοντας υπόψη όλα όσα αποδεικνύονται μέσα απ' την παρούσα βιβλιογραφική ανασκόπηση θεωρούμε χρήσιμο να σημειώσουμε ότι εντοπίστηκε ελάχιστη έρευνα όσον αφορά στη συμβολή των υπαίθριων χώρων παιχνιδιού στην εξέλιξη και συμπεριφορά του παιδιού ως ενήλικας γι' αυτό και θεωρούμε ότι σ' αυτό τον τομέα χρειάζεται πιο εκτεταμένη μελλοντική έρευνα. Παράλληλα, καλό είναι να γίνουν περισσότερες έρευνες για τη συμβολή των χώρων αυτών στη συναισθηματική και ψυχική ανάπτυξη του παιδιού οι οποίες ταυτόχρονα να διερευνούν το ρόλο τους στην ανάπτυξη του συναισθηματικού και του ψυχικού κόσμου καθώς και στη συμπεριφορά του παιδιού ως ενήλικας.

Πιστεύουμε επίσης ότι χρειάζεται περισσότερη έρευνα όσον αφορά στην υφιστάμενη κατάσταση στην Ελλάδα και το κατά πόσο τα παιδιά χρησιμοποιούν επαρκώς, δημιουργικά και αποτελεσματικά στον ελεύθερο χρόνο τους τους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού.

Αξίζει επίσης να τονίσουμε ότι οποιοσδήποτε μελλοντικός σχεδιασμός ενός υπαίθριου χώρου παιχνιδιού θα πρέπει απαραίτητα να λαμβάνει υπόψη του πάνω απ' όλα την ασφάλεια του παιδιού και να ικανοποιεί τις ανάγκες του καθώς αυτό είναι ο κύριος χρήστης αυτού του χώρου. Είναι επιπλέον απαραίτητο ο χώρος αυτός να είναι πολύμορφος, διαφορετικός και εναλλασσόμενος ώστε να στηρίζει το δημιουργικό παιχνίδι και τη βιωματική μάθηση. Θα πρέπει επίσης να λαμβάνει υπόψη του τη χλωρίδα τόσο ως στοιχείο αισθητικής και περιβαλλοντικής λειτουργίας του χώρου όσο και ως δομικό στοιχείο που θα χρησιμοποιούν τα παιδιά κατά την διάρκεια των δραστηριοτήτων παιχνιδιού απολαμβάνοντας έντονες συγκινήσεις, όπως για παράδειγμα να σκαρφαλώσουν σ' ένα δέντρο ή να κρυφτούν σε θάμνους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

Adams, J. (2001). *Risk*. London: Routledge. In Sandseter, E. B. H. (2009). Risky Play and Risk Management in Norwegian Preschools – A Qualitative Observational Study. *Safety Science Monitor*, 13(1), 1-12.

Allen, J. L., & Rapee, R. M. (2005). Anxiety disorders. In P. J. Graham (Ed.), *Cognitive behavior therapy for children and families*. Cambridge: Cambridge University Press. In Sandseter, E. B. H. (2009). Risky Play and Risk Management in Norwegian Preschools – A Qualitative Observational Study. *Safety Science Monitor*, 13(1), 1-12.

Andersen, L. B., Hasselstrom, H., Gronfeldt, V., Hansen, S. E., Karsten, F., (2004). The relationship between physical fitness and clustered risk, and tracking of clustered risk from adolescence to young adulthood: eight years follow-up in the Danish Youth and Sport Study. *International Journal of Behavioural and Natural Physics*, 1(6).

Apter, M. J. (2002). *The Dangerous Edge: The Psychology of Excitement*. New York: The Free Press, Macmillian Inc. In Sandseter, E. B. H. *Risky Play Among Four – And Five Year Old Children In Preschool*.

Arieff, A. (2007). Danger: Playgrounds Ahead. *New York Times*. www.ny-times.com/2007/05/29/opinion/29arieff.html (070529)

Ball, D., Gill, T., & Spiegel, B. (2008). *Managing Risk in Play Provision – Implementation Guide, Department for Children, Schools, Families (DCMS)*. Στο Μπότσογλου, Κ., (2010). *Υπαιθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί*. Αθήνα: Gutenberg.

Ball, D. (2002). *Playgrounds: Risks, benefits and choices*. Middlesex University: HSE Books. In Gleave, J. (2008). *Risk and Play. A Literature Review*. London: Play England

Ball, D. (2002). *Playgrounds – Risks, Benefits and Choices*, Norwich, UK: Her Majesty's Stationery Office. In Sandseter, E. B. H., (2007). Categorising risky play – how can we identify risk – taking in children's play? *European Early Childhood Education Research Journal*, 15(2), 237-250.

Baptiste, N. (1995). Adults Need to Play, Too. Professional Development: Always Growing and Learning. *Early Childhood Education Journal*, 23(1)

Barbour, A. C. (1999). The Impact of Playground Design on the Play Behaviors of Children with Differing Levels of Physical Competence. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 23(1/2), 33-58.

Bar-Haim, Y., & Bart, O. (2006). Motor Function and Social Participation in Kindergarten Children. *Social Development*, 15(2), 296-310.

Bell, S., Ward Thompson, C., & Travlou, P., (2003). Contested views of freedom and control: Children, teenagers and urban fringe woodlands in Central Scotland. *Urban Forestry and Urban Greening*, 2, 87-100.

Best Play (2001). *What Play Provision Should do for Children*. NPFA / Play-link / Children's Play Council. Στο Μπότσογλου, Κ., (2010). *Υπαιθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί*. Αθήνα: Gutenberg.

Bilton, H. (2002). *Outdoor play in the early years*, London: David Fulton. In Maynard, T. & Waters, J., (2007). Learning in the outdoor environment: a missed opportunity? *Early Years*, 27(3), 255-265.

Bird, W., (2004). Natural fit: can green space and biodiversity increase levels of physical activity? In Munoz, S. A., (2009). *Children in the Outdoors – A literature review*, Scotland: Sustainable Development Research Centre.

Bixler, R. D., Floyd, M. F., & Hammitt, W. E. (2002). Environmental Socialization: Quantitative Tests of the Childhood Play Hypothesis. *Environment and Behavior*, 34(6), 795-818.

Bixler, R. D., & Floyd, M. F. (1997). Nature is Scary, Disgusting, and Uncomfortable. *Environment and Behaviour*. 29(4), 448. In Parsons, A., (2011). *Young Children and Nature: Outdoor Play and Development, Experiences Fostering Environmental Consciousness, And the Implications of Playground Design*, Virginia: Polytechnic Institute and State University.

Boseley, S., (2005). Doctors urge action on “diabesity”, *The Guardian*, 23 July. In Munoz, S. A., (2009). *Children in the Outdoors – A literature review*, Scotland: Sustainable Development Research Center.

Boyes, R. (2007). How Playgrounds Keep the Old Young. Στο Μπότσογλου, Κ., (2010). *Υπαιθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί*. Αθήνα: Gutenberg.

Brown, W., Pfeiffer, K., McIver, K., Dowda, M., Addy, C., & Pate, R., (2009). Social and Environmental Factors Associated With Preschoolers' Nonsedentary Physical Activity. *Child Development*, 80(1), 45-58.

Brown, P., (2001). *Developmental Domains and Outdoor Play Components*. Children's Institute for Learning and Development.

Caesar, B. (2001). Give children a place to explore. *Child Care Information Exchange*, 3(1), 76-79. In Sandseter, E. B. H., (2007). Categorising risky play – how can we identify risk – taking in children's play? *European Early Childhood Education Research Journal*, 15(2), 237-250.

Caillois, R. (1991). *Les jeux et les homes*. Paris: Gallimard, coll. "Folio: Essais", 184. Στο Μπότσογλου, Κ., (2010). *Υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί*. Αθήνα: Gutenberg.

Chuen – Tzay Kuo. The Factors of Design on Playing Equipment in Young Children Schools By Viewpoint of Young Children Behavioral Development. *Education*, 129 (4), 755-769.

Cooper, J. (2000). *Listening to Children at Play*. London: Theories Landscape. In Gleeve, J. (2008). *Risk and Play. A Literature Review*. London: Play England

Coster, D., & Gleeve, J. (2008). *Give us a go! Children and young people's views on play and risk-taking*. In Sandseter, E. B. H. (2009). Risky Play and Risk Management in Norwegian Preschools – A Qualitative Observational Study. *Safety Science Monitor*, 13(1), 1-12

Crain, W. (2001). Now Nature Helps Children Develop. *Montessori Life*, Summer. In Μπότσογλου, Κ., (2010). *Υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί*. Αθήνα: Gutenberg.

Dal Santo, J. A., Goodman, R. M., Glik, D., & Jackson, K., (2004). Childhood unintentional injuries: Factors predicting injury risk among preschoolers. *Journal of Pediatric Psychology*, 29(4), 273-283. In Sandseter, E. B. H. (2009). Risky Play and Risk Management in Norwegian Preschools – A Qualitative Observational Study. *Safety Science Monitor*, 13(1), 1-12.

Davis, K. (2005). *Creating Outdoor Environments for Learning and Fun*, *Early Childhood Centre*. Indiana Institute on Disability and Community.

de Vries, S., Verheij, R., A., Groenewegen, P., Spreeuwenberg, P., (2003). Natural environments – healthy environments? An exploratory analysis of the relationship between greenspace and health, *Environment and Planning A*, 35, 1717-1731

Douglas, I., (2005). Urban Greenspace and Mental Health, review paper prepared for UK MAB Urban Forum. In Munoz, S. A., (2009). *Children in the Outdoors – A literature review*, Scotland: Sustainable Development Research Center.

Dyment, J. E. & Bell, A. C., (2008). Grounds for movement: green school grounds as sites for promoting physical activity. *Health Education Research*, 23(6), 957-960

Ebberling, C., Pawlak, D., Ludwig, D., (2002). Childhood obesity; public health crisis, common sense cure, *Lancet*, 360, 473-482. In Munoz, S. A., (2009). *Children in the Outdoors – A literature review*, Scotland: Sustainable Development Research Center.

Eriksen, A. (1985). *Playground Design. Outdoor Environments for Learning and Development*. New York: Van Nostrand Reinhold Company. Στο Μπότσογλου, K., (2010). *Υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί*. Αθήνα: Gutenberg.

Fise, M., Morrison, M., Weintraub, R. (2000). *U.S. Public Interest Research Group & The Consumer Federation of America. Playing it safe: June 2000*. A Fifth Nationwide Safety Survey of Public Playgrounds. Στο Χρυσικού, Σ. (2009). *Η παιδαγωγική ποιότητα και η ασφάλεια στους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού, μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία*. Βόλος: Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Fjortoft, I., (2004). Landscape as playscape: the effects of natural environments on children's play and motor development. *Children, Youth and Environments*, 14 (92), 21-44.

Fjortoft, I., (2001). The Natural Environment as a Playground for Children: the impact of outdoor play activities in pre-primary school children, *Early Childhood Education Journal*, 29(2), 111-117.

Fjortoft, I. & Sageie, J. (2000). The Natural Environment as a Playground for Children: Landscape Description and Analysis of a Natural Landscape. *Landscape and Urban Planning*, 48(1/2), 83-97.

Franklin, A. (2002). *Accidents, Risk and Play in Adventure Playgrounds in Lambeth, Southwark and Lewisham*. London: National Children's Bureau. In Gleave, J. (2008). *Risk and Play. A Literature Review*. London: Play England

Frost, J., (2006). The dissolution of children's outdoor play: causes and consequences, presented to The Value of Play: a forum on risk, recreation and

children's health, 31st May. In Munoz, S. A., (2009). *Children in the Outdoors – A literature review*, Scotland: Sustainable Development Research Center.

Frost, J. L., Wortham, S. C., & Reifel, S. (2001). *Play and Child Development*. New Jersey: Merrill Prentice Hall – Fulton Publishers. Στο Μπότσογλου, Κ., (2010). *Υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί*. Αθήνα: Gutenberg.

Frost, J. (1997). Child Development and Playgrounds, *Parks & Recreation*, 32.

Gamble, J. C. (2006). Evolution of the Park: Why the Playground is the Heart. Land Design Collaborative, Inc. *Elevation: Park and Recreation Design Issue*. Newsletter of the Illinois chapter of the American Society of Landscape Architects: <http://www.landdesigncollaborative.com/new/newsArticle2.htm>. In Parsons, A., (2011). *Young Children and Nature: Outdoor Play and Development, Experiences Fostering Environmental Consciousness, And the Implications of Playground Design*, Virginia: Polytechnic Institute and State University.

Gill, T. (2007). *No Fear Growing Up in a Risk Averse Society*. London: Calouste Gulbenkian Foundation. In Gleave, J. (2008). *Risk and Play. A Literature Review*. London: Play England

Gleave, J. (2008). *Risk and Play. A Literature Review*. London: Play England. Στο Μπότσογλου, Κ., (2010). *Υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί*. Αθήνα: Gutenberg.

Greenman, J. (2005). *Caring Spaces, Learning Places*. Redmond, WA: Exchange Press, Inc. Στο Μπότσογλου, Κ., (2010). *Υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί*. Αθήνα: Gutenberg.

Groves, L., & McNish, H., (2008). *Baseline Study at Merrylee Primary School*, Glasgow: Forestry Commission Scotland. In Munoz, S. A., (2009). *Children in the Outdoors – A literature review*, Scotland: Sustainable Development Research Centre.

Handbook for public Playground Safety (2008), U.S. Consumer Product Safety Commission, Washington, Pub. No. 325. Στο Μπότσογλου, Κ., (2010). *Υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί*. Αθήνα: Gutenberg.

Harting, T., (2007). Three steps to understanding restorative environments as health resources. In Munoz, S. A., (2009). *Children in the Outdoors – A literature review*, Scotland: Sustainable Development Research Center.

Healthlink: Medical College of Wisconsin. (2009). *Childhood Obesity Causes Diabetes and Other Health Problems*. January 14. In Godbey, G., (2009). *Outdoor Recreation, Health, and Wellness: Understanding and Enhancing the Relationship*. Prepared for the Outdoor Resources Review Group Resources for the Future Background Study.

Hendricks, B. E. (2001). *Designing for Play*. Aldershot: Ashgate. In Gleave, J. (2008). *Risk and Play. A Literature Review*. London: Play England

Hendy, T. B. (2000). Jungle gym or brain gym. Playground can improve academic readiness. *Parks and Recreation*, 35(6), 84-91. Στο Χρυσικού, Σ. (2009). *Η παιδαγωγική ποιότητα και η ασφάλεια στους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού, μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία*. Βόλος: Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Hernandez, Y. (2001). "Recess" Provides Cognitive, Social and Psychomotor Opportunities for Growth. *IDRA Newsletter*, April. Available at www.ida.org/newsletter/2001/apr/yojani.htm.

Heseltine, P., Holborn, J., & Wenger, J. (1988). *Playground Planning for Local Communities*. New Castle: National Playing Fields Association. Στο Μπότσογλου, Κ., (2010). *Υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί*. Αθήνα: Gutenberg.

Heseltine, P., & Holborn, J. (1987). *Playgrounds: The Planning, Design and Construction of Play Environments*. London: Mitchell. Στο Μπότσογλου, Κ., (2010). *Υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί*. Αθήνα: Gutenberg.

Hewes, P., J., MacEwan, G., (2005). Let the Children Play: nature's answer to early learning, Early Childhood Learning Knowledge Centre. In Munoz, S. A., (2009). *Children in the Outdoors – A literature review*, Scotland: Sustainable Development Research Centre.

Hines, S. (2005). Go Out and Play. *Landscape Architecture*. March, 128-136.

Hudson, S. D., Mack, M. G., & Thompson, D. (2000). Play It Safe. *Parks & Recreation*. 35, 4. Στο Χρυσικού, Σ., (2009). *Η παιδαγωγική ποιότητα και ασφάλεια στους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού*. Διπλωματική Εργασία. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης.

Hughes, B. (2001). *Evolutionary Playwork and Reflective Analytic Practice*. London: Routledge. In Gleave, J. (2008). *Risk and Play. A Literature Review*. London: Play England

Huizinga, J. (1980, originally published in 1938). *Homo Ludens: A Study of the Play Element in Culture*. Boston: Beacon Press. Στο Μπότσογλου, Κ., (2010). *Υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί*. Αθήνα: Gutenberg.

In Sandseter, E. B. H., (2007). Categorising risky play – how can we identify risk – taking in children’s play? *European Early Childhood Education Research Journal*, 15(2), 237-250.

IPA [International Play Association] (2002). *Barns Ratt till Lek*, www.ipa-sweden.org. Στο Μπότσογλου, Κ., (2010). *Υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί*. Αθήνα: Gutenberg.

Isenberg, J., & Quisenberry, N. (2002). *Play: Essential for all children*. Retrieved: 24 March 2009 from Association for Childhood Education International (ACEI): <http://www.acei.org/playpaper.htm>. Στο Χρυσικού, Σ., (2009). *Η παιδαγωγική ποιότητα και ασφάλεια στους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού*. Διπλωματική Εργασία. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης.

Janz, K. F., Dawson, J. D., & Mahoney, L. T., (2000). Tracking of Fitness and Activity during puberty: The Muscatine study, *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 32, 1250-1257. In Clements, R., (2004). An Investigation of the Status of Outdoor Play. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 5(1).

Jensen, M. T. (1995). CEN... and the art of motor-skill maintenance. Proceedings of *Playground Safety*, Penn State, 109-115. In Ball, D. (2002). Playgrounds – risks, benefits and choices. *Health & Safety Executive*.

Jenson, E. (2000). *Learning with the Body in Mind*. Alexandria: Association for Supervision and Curriculum Development. In Clements, R., (2004). An Investigation of the Status of Outdoor Play. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 5(1).

Johnson, L., M., (2004). *American playground and schoolyards – a time for change*, Paper presented at the Open Space, People Space Conference. www.openspace.eca.ac.uk/conference/proceedings/summary/Macmillan.htm. In

Munoz, S. A., (2009). *Children in the Outdoors – A literature review*, Scotland: Sustainable Development Research Centre.

Laforest, S., Robitaille, Y., Lesage D, & Dorval, D. (2001). Surface characteristics, equipment, height and the occurrence and severity of playground injuries. *Injury Prevention*. 7, 35-40.

Lester, S. & Maudsley, M. (2007). *Play, Naturally: A Review of Children's Natural Play*. London: Play England and National Children's Bureau. Στο Μπότσογλου, Κ., (2010). *Υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί*. Αθήνα: Gutenberg.

Lewis, C. A., (1996). *Green Nature, Human Nature: The Meaning of Plants in Our Lives*. Chicago: University of Illinois Press.

Little, H. (2006). Children's Risk Taking Behaviour: Implications for Early Childhood Policy and Practice. *Years Education*, 14(2), 141-154. Στο Μπότσογλου, Κ., (2010). *Υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί*. Αθήνα: Gutenberg.

Macarthur, C., Hu, H., Wesson, DE. (2000). Risk factors for severe injuries associated with falls from playground equipment. *Accid Anal Prev*. 32, 377-82. Στο Χρυσικού, Σ. (2009). *Η παιδαγωγική ποιότητα και η ασφάλεια στους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού*, μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία. Βόλος: Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Mackett, R., Paskins, J., (2004). *Increasing Children's Volume of Physical Activity through Walk and Play*, Contribution to the Department of Culture, Media and Sport consultation on *Choosing Health, Choosing Activity*, http://eprints.ucl.ac.uk/1347/1/2004_40.pdf

Malone, K. & Tranter, P. (2003). Children's Environmental Learning and the Use, Design and Management of School grounds. *Children, Youth and Environments*, 13(2) In White, J. (2004). Young Children's Relationship with Nature: Its Importance to Children's Development and the Earth's Future. *White Hutchinson Leisure & Learning Group*.

Martin, B., W., Kahlmeier, S., Racioppi, F., Berggren, F., Miettinen, M., Oppert, J., Rutter, H., Slachta, R., van Poppel, M., Zakotnik, J., M., Meusel, D., Ojan, P., Sjostrom, M., (2006). Evidence-based physical activity promotion – HEPA Europe, the European Network for the Promotion of Health-Enhancing Physical Activity, *Journal of Public Health*, 14, 53-57. In Munoz, S. A., (2009). *Children in*

the Outdoors – A literature review, Scotland: Sustainable Development Research Centre.

Mitchell, R., Popham, F., (2007). Greenspace, urbanity and health: relationships in England, *Journal of Epidemiology and Community Health*, 61(8), 681-683.

Mikkelsen, M. R., & Christensen, P., (2009). Is children's independent mobility really independent? A study of children's mobility combining ethnography and GPS/mobile phone technologies, *Mobilities*, 4(1), 37-58.

Moorcock (1998). *Swings and roundabouts: The danger of safety in outdoor play environments*. Sheffield: Sheffield Hallam University Press. In Gleave, J. (2008). *Risk and Play. A Literature Review*. London: Play England.

Moore, R., & Cosco, N., (2000). Developing an Earth-Bound Culture Through Design of Childhood Habitats, Natural Learning Initiative. Paper presented at Conference on People, Land, and Sustainability: A Global View of Community Gardening, University of Nottingham, UK. In White, J. (2004). Young Children's Relationship with Nature: Its Importance to Children's Development and the Earth's Future. *White Hutchinson Leisure & Learning Group*.

Moore, G. (1992). *Helping Children Love Planet Earth*. IFLA Year Book. Στο Μπότσογλου, Κ., (2010). *Υπαιθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί*. Αθήνα: Gutenberg.

Morrongiello, B. A., Carbett, M., McCourt, M., & Johnston, N. (2006). Understanding unintentional injury risk in young children II: The contribution of caregiver supervision, child attributes, and parent attributes. *Journal of Pediatric Psychology*. 31, 540-551. In Sandseter, E. B. H. (2009). Risky Play and Risk Management in Norwegian Preschools – A Qualitative Observational Study. *Safety Science Monitor*, 13(1), 1-12.

Morrongiello, B. A., (2005). Caregiver supervision and child injury risk: I. Issues in defining and measuring supervision; II. Findings and directions for future research. *Journal of Pediatric Psychology*, 30(7), 536-552. In Sandseter, E. B. H. (2009). Risky Play and Risk Management in Norwegian Preschools – A Qualitative Observational Study. *Safety Science Monitor*, 13(1), 1-12.

Morrongiello, B. A., & Lasenby-Lessard, J. (2006). Finding the daredevils: Development of a sensation-seeking scale for children that is relevant to physical risk-taking. *Accident Analysis and Prevention*, 38, 1101-106.

National Alliance for Nutrition and Activity (NANA), (2003). Obesity and Other Diet – and Inactivity – Related Diseases: National Impact, Costs, and Solutions. In Godbey, G., (2009). *Outdoor Recreation, Health, and Wellness: Understanding and Enhancing the Relationship*. Prepared for the Outdoor Resources Review Group Resources for the Future Background Study.

Naylor, H. (1985). Outdoor Play and Play Equipment. *Early Child Development and Care*. 19(1), 109-130.

Nixon, J., Acton, C., Wallis, B., Balleteros, M. & Battistutta, D. (2003). Injury and frequency of use of playground equipment in public schools and parks in Brisbane, Australia. *Injury Prevention*. 9, 210-213.

Norton, C., Nixon, J., & Sibert, J. (2004). Playground injuries to children. *Archives of Disease in Childhood*. 89(2), 103-108. Retrieved: 14 August 2014 from PubMed Central (PMC):

<http://www.pubmedcentral.nih.gov/picrender.fcgi?artid=1719797&blobtype=pdf> In Gleave, J. (2008). *Risk and Play. A Literature Review*. London: Play England

Nowak, R. (2004). Blame lifestyle for myopia, not genes. *NewScientist*, July 10, 2004, 12. In White, J. (2004). Young Children's Relationship with Nature: Its Importance to Children's Development and the Earth's Future. *White Hutchinson Leisure & Learning Group*.

O'Brien, L., (2009). Learning Outdoors: The Forest School Approach. *Education*, 37(1), 45. In Parsons, A., (2011). *Young Children and Nature: Outdoor Play and Development, Experiences Fostering Environmental Consciousness, And the Implications of Playground Design*, Virginia: Polytechnic Institute and State University

O'Brien, L., Murray, R., (2005). Forest schools in England and Wales: woodland and space to learn and grow. *Environment Education*, Autumn, 25-77. In Munoz, S. A., (2009). *Children in the Outdoors – A literature review*, Scotland: Sustainable Development Research Centre.

O'Brien, L., (2005b). Trees and their Impact on the Emotional Well-being of Local Residents on Two London Social Housing Estates (Forest Research). In Munoz,

S. A., (2009). *Children in the Outdoors – A literature review*, Scotland: Sustainable Development Research Centre.

O'Brien, L., (2005a) Trees and Woodlands: nature's health service (Forest Research). In Munoz, S. A., (2009). *Children in the Outdoors – A literature review*, Scotland: Sustainable Development Research Centre.

Ordonana, J. R., Caspi, A., & Moffitt, T. E. (2008). Unintentional injuries in a twin study of preschool children: Environmental, not genetic, risk factors. *Journal of Pediatric Psychology*, 33(2), 185-194.

Parsons, A., (2011). *Young Children and Nature: Outdoor Play and Development, Experiences Fostering Environmental Consciousness, And the Implications of Playground Design*, Virginia: Polytechnic Institute and State University.

Perry, B. D. (2001). Emotional Development: The Importance of Pleasure in Play. *Early Childhood Today*, 15(24). Στο Χρυσικού, Σ. (2009). *Η παιδαγωγική ποιότητα και η ασφάλεια στους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού*, μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία. Βόλος: Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Perry, B. D., Hogan, L., Marlin, S., (2000). *Curiosity, Pleasure and Play: A Neurodevelopmental Perspective*. Haaeyc Advocate.

Petridou, E., Sibert, J., Dedoukou, X., Skalkidis, I., & Trichopoulos, D. (2002). Injuries in Public and Private Playgrounds: The Relative Contribution of Structural, Equipment and Human Factors. *Acta Paediatr*, 91, 691- 697, Stockholm, ISSN 0803 – 5253.

Piaget, J. & Inhelder, B. (1975). *La psychologie de l'enfant*. Paris: PUF. Στο Μπότσογλου, Κ., (2010). *Υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί*. Αθήνα: Gutenberg

Pica, R. (2003). *Your Active Child: how to boost physical, emotional, and cognitive development through age-appropriate activity*. Chicago: Contemporary Books. In Clements, R., (2004). An Investigation of the Status of Outdoor Play. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 5(1).

Play England (2008). *Managing Risk in Play Provision: Implementation Guide*. Redbridge, London: Redbridge Children's Fund. Στο Μπότσογλου, Κ., (2010). *Υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί*. Αθήνα: Gutenberg.

Potter, D., (2003). *Risk and Safety in Play. The Law and practice for adventure playgrounds*. London: E & FN Spon.

Pretty, J., (2007). *The Earth Only Endures: on reconnecting with nature and our place in it*, London: Earhtscan. In Munoz, S. A., (2009). *Children in the Outdoors – A literature review*, Scotland: Sustainable Development Research Centre

Pyle, R. (2002), *Eden in Vacant Lot: Special Places, Species and Kids in Community of Life*. In Kahn P.H. & Kellert S. R., (Eds.), *Children and Nature: Psychological, Sociocultural and Evolutionary Investigations*. Cambridge, MA: MIT Press.

RAND (2004). *Obesity and Disability: The Shape of Things to Come*. Available at <http://www.rand.org/publications/RB/RB9043/RB9043.pdf>. In Godbey, G., (2009). *Outdoor Recreation, Health, and Wellness: Understanding and Enhancing the Relationship*. Prepared for the Outdoor Resources Review Group Resources for the Future Background Study.

Rivkin, M. S. (2000). Outdoor Experiences for Young Children. In Clements, R., (2004). An Investigation of the Status of Outdoor Play. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 5(1). . In Clements, R., (2004). An Investigation of the Status of Outdoor Play. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 5(1).

Robert Wood Johnson Foundation (2007). *Designing for Active Living Among Children. Active Living Research*.

Ryder-Richardson, G. (2006). *Creating a Space to Grow: Developing Your Outdoor Learning Environment*. London: David Fulton. Στο Μπότσογλου, Κ., (2010). *Υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί*. Αθήνα: Gutenberg.

Sanoff, H. & Centeno, G. (1986). *Planning Outdoor Play*. North Carolina: School of Design. Στο Μπότσογλου, Κ., (2010). *Υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί*. Αθήνα: Gutenberg.

Schwebel, D. C., Brezausek, C. M., & Belsky, J. (2006). Does time spent in child care influence risk for unintentional injury? *Journal of Pediatric Psychology*. 31(2), 184-193. In Sandseter, E. B. H. (2009). Risky Play and Risk Management in Norwegian Preschools – A Qualitative Observational Study. *Safety Science Monitor*, 13(1), 1-12.

Smith, S. J. (1998). *Risk and our pedagogical relation to children: on playground and beyond*. New York: State University of New York Press. In

Sandseter, E. B. H., (2007). Categorising risky play – how can we identify risk – taking in children’s play? *European Early Childhood Education Research Journal*, 15(2), 237-250.

Shim, S. K., Herwig, J. E., Shelley, M. (2001). Preschoolers’ Play behaviors with Peers in Classroom and Playground Settings. *Journal of Research in Childhood Education*, 15(2), 149-163. Στο Μπότσογλου, Κ., (2010). *Υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί*. Αθήνα: Gutenberg.

Singer, D. & Singer, J. (2000). *Make-believe: games and activities for imaginative play*. Washington, DC: Magination Press. In Clements, R., (2004). An Investigation of the Status of Outdoor Play. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 5(1).

Solomon, S. (2005). *American Playgrounds. Revitalizing Community space*. New England: University Press. Στο Μπότσογλου, Κ., (2010). *Υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί*. Αθήνα: Gutenberg.

Staempfli, M. B. (2009). Reintroducing Adventure into Children’s Outdoor Play Environment. *Environment and Behaviour*, 41, 268-280.

Stephenson, A. (2003). Physical risk-taking: dangerous or endangered? *Early Years*. 23(1), 35-43. In Sandseter, E. B. H., (2007). Categorising risky play – how can we identify risk – taking in children’s play? *European Early Childhood Education Research Journal*, 15(2), 237-250.

Stephenson, A. (2003). Physical Risk Taking: Dangerous or Endangered? Strategies of Risk Management in Everyday Life. *Sociology of Health & Illness*, 30(1), 112-130. Στο Μπότσογλου, Κ., (2010). *Υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί*. Αθήνα: Gutenberg.

Stratton, G., Mullan, E., (2005). The effect of multicolour playground markings on children’s physical activity during recess. *Preventative Medicine*, 41, 828-833.

Sutton – Smith, B. (1997). *The Ambiguity of Play*. Cambridge: Harvard University Press. Στο Μπότσογλου, Κ., (2010). *Υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί*. Αθήνα: Gutenberg.

Tang, C. M. (2001). *Design of Young Children’s learning environment*. Taipei: Wu-Nan.

Taylor, A., & Kuo, F., E., (2009). Children with attention deficits concentrate better after walk in the park, *Journal of Attention Disorders*, 12(5), 402-409.

Taylor, A., Kuo, F., E., & Sullivan, W., C., (2001). Coping with ADD – the surprising connection to green play settings, *Environments and Behaviour*, 33(1) 54-77. In Munoz, S. A., (2009). *Children in the Outdoors – A literature review*, Scotland: Sustainable Development Research Centre.

Thomas, G. & Thompson, J. (2004). *A Child's Place: why environment matters to children*. London: Green Alliance/Demos. In Munoz, S. A., (2009). *Children in the Outdoors – A literature review*, Scotland: Sustainable Development Research Centre.

Thompson, D. & Hudson, S. (1998). Keep School Playground Safe, *Education Digest*, 64(2), 60-65. Στο Μπότσογλου, Κ., (2010). *Υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί*. Αθήνα: Gutenberg.

Tovey, H. (2007). *Playing Outdoors: Spaces and Places, Risk and Challenge*. Maidenhead, UK: Open University Press. Στο Μπότσογλου, Κ., (2010). *Υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί*. Αθήνα: Gutenberg.

USDA Forest Service (2001). Trees for children: helping inner city children get a better start in life. *Technology Bulletin*, 7, Pennsylvania, USDA Forest Service. In Munoz, S. A., (2009). *Children in the Outdoors – A literature review*, Scotland: Sustainable Development Research Centre.

Veitch, J., Bagley, S., Ball, K., Salmon, J., (2005). Where do children usually play? A qualitative study of parent's perceptions of influences on children's active free-play. *Health and Place*, 12(4), 383-393.

Wade, B. (1999). Playground Design: it's more than child's play. *American City and County*. Στο Χρυσικού, Σ. (2009). *Η παιδαγωγική ποιότητα και η ασφάλεια στους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού*, μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία. Βόλος: Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Waller, T. (2005). "This is the way we go to the park!" Recording and evaluating young children's knowledge and perspectives of geography. Paper presented at the *British Educational Research Association Annual Conference* (BERA), September.

Wallon, H. (1977). *L'evolution psychologique de l'enfant*. Paris: Armand Colin. Στο Μπότσογλου, Κ., (2010). *Υπαιθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί*. Αθήνα: Gutenberg.

Wardle, F. (1997). Outdoor play: designing, building, and remodeling playgrounds for young children. *Early Childhood News*, 9(2), 36-42. In Sandseter, E. B. H., (2007). Categorising risky play – how can we identify risk – taking in children's play? *European Early Childhood Education Research Journal*, 15(2), 237-250.

Wells, N. M. (2000). At home with nature: effects of “greenness” on children's cognitive functioning. *Environment and Behaviour*, 32(6), 775-795. In Munoz, S. A., (2009). *Children in the Outdoors – A literature review*, Scotland: Sustainable Development Research Centre.

White, J. (2008). *Playing and Learning Outdoors: Making Provision for High Quality Experiences in the Outdoor Environment*. New York: Routledge. Στο Μπότσογλου, Κ., (2010). *Υπαιθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί*. Αθήνα: Gutenberg.

White, J. (2004). Young Children's Relationship with Nature: Its Importance to Children's Development and the Earth's Future. *White Hutchinson Leisure & Learning Group*.

World Health Organization (2003). Available at <http://www.who.int/about/definition/en/print.html>

Ελληνική και Ελληνόγλωση

Ανανιάδου-Τζημοπούλου, Μ., (1992). Αρχιτεκτονική τοπίου – Σχεδιασμός αστικών χώρων, Αθήνα: Ζήτη. Στο Διαμαντοπούλου, Ν. (2007). *Ασφάλεια και Σχεδίαση Παιδότοπων στην Ελλάδα*, Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Πανεπιστημιακή Μονάδα Σύρου, Τμήμα Μηχανικών Σχεδίασης Προϊόντων και Συστημάτων

Βετουλάκη, Β. (2008). *Παιδικές χαρές. Εφημερίδα Θάρος*. Στο Χρυσικού, Σ. (2009). *Η παιδαγωγική ποιότητα και η ασφάλεια στους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού*, μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία. Βόλος: Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Γερμανός, Δ. (1993α). *Παιδί και υλικός χώρος στη σύγχρονη ελληνική πόλη: Παιδαγωγικοί και πολιτισμικοί παράγοντες*. Επιστημονική Επετηρίδα Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Θεσσαλονίκης. Στο Μπότσογλου, Κ., (2010). *Υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί*. Αθήνα: Gutenberg

Γερμανός, Δ. (1993β). *Χώρος και διαδικασίες αγωγής. Η παιδαγωγική ποιότητα του χώρου*. Αθήνα: Gutenberg.

Γερμανός, Δ. (2006). *Οι τοίχοι της γνώσης. Σχολικός χώρος και εκπαίδευση*. Αθήνα: Gutenberg.

Γεωργόπουλος, Ν. (2009). *Επικίνδυνες παιδικές χαρές Δήμου Ιστιαίας. Εφημερίδα Βόρεια Εύβοια*. Ανακτήθηκε στις 29 Ιουλίου 2014 από http://voriaevia.blogspot.com/2009/02/blog-post_06.html

Gautier, P., (1975). Αρχιτεκτονική τοπίου – Σχεδιασμός αστικών χώρων, Μαίρη Ανανιάδου Τζημοπούλου, Εκδόσεις Ζήτη, Θεσσαλονίκη 1992. Στο Διαμαντοπούλου, Ν. (2007). *Ασφάλεια και Σχεδίαση Παιδότοπων στην Ελλάδα*, Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Πανεπιστημιακή Μονάδα Σύρου, Τμήμα Μηχανικών Σχεδίασης Προϊόντων και Συστημάτων.

Δαράκη, Π. (1979). *Παιδότοποι, ονειρικές πολιτείες*. Αθήνα: Αντιπαράλληλα.

Καραγιάννη, Ο., & Καρυώτη, Ε., (2003). *Χώροι παιχνιδιού στην πόλη (παιδικές χαρές) ασφάλεια και παιδαγωγική ποιότητα, προδιαγραφές, σχεδιασμός, διαχείριση*, Μόνιμη επιτροπή αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και νεότερου αρχιτεκτονικού έργου, ΤΕΕ Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας.

Κουτσογιάννη, Ε. (2007). *Οι παιδικές χαρές προκαλούν θλίψη. Εφημερίδα Η Έρευνα*. Στο Χρυσικού, Σ. (2009). *Η παιδαγωγική ποιότητα και η ασφάλεια στους*

υπαίθριους χώρους παιχνιδιού, μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία. Βόλος: Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Μπότσογλου, Κ., (2010). *Υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί*. Αθήνα: Gutenberg.

Μπότσογλου, Κ. (1998β). *Η χρήση των υπαίθριων χώρων παιχνιδιού στο νηπιαγωγείο*. Πρακτικά 1^{ου} Συνεδρίου για την Ελληνική Εκπαιδευτική και Παιδαγωγική Έρευνα της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος, σσ. 725-728, Αθήνα: Ατραπός.

Μπότσογλου, Κ. (1998α). *Παιχνιδοκατασκευές ανοιχτού χώρου για παιδιά προσχολικής ηλικίας*, Διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ – Τμήμα Νηπιαγωγών.

Μπότσογλου, Κ. (1997). *Παιχνιδοκατασκευές ανοιχτού χώρου για παιδιά προσχολικής ηλικίας*. Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή. Αριστοτέλειο πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Τσιαντζή, Μ. (1996). *Αγωγή προσχολικής ηλικίας*. Αθήνα: Gutenberg.

Χρυσικού, Σ. (2009). *Η παιδαγωγική ποιότητα και η ασφάλεια στους υπαίθριους χώρους παιχνιδιού*, μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία. Βόλος: Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

004000125740